

Marokkaanse jongens met een PIJ-maatregel

Een onderzoek naar
het opgroeimilieu, de persoonskenmerken en het delictgedrag
van Marokkaanse jongens met een PIJ-maatregel

Afstudeerscriptie Sonia Nafie, Studentnummer: 272851

Erasmus Universiteit Rotterdam; Master Klinische Psychologie

Instituutsbegeleider (EUR): dr. G. Smeets, tweede beoordelaar: dr. B. Mayer

Instellingsbegeleiders (DJI): drs. W.K. van Heerde, dr. E.F.J.M. Brand

Maart 2007

Inhoudsopgave

<u>Hoofdstuk</u>	<u>Paginnummer</u>
Voorwoord	3
Samenvatting	4
1. Inleiding	5
1.1 Delinquent gedrag bij jongeren	6
1.1.1 Theorieën over delinquent gedrag	6
1.1.2 Risicofactoren bij het ontstaan van delinquent gedrag bij jongeren	7
1.2 Delinquent gedrag bij allochtone jongeren	7
1.3 Delinquent gedrag bij Marokkaanse jongeren	8
1.4 De PIJ-maatregel	11
1.5 Doelstelling en onderzoeksvragen	11
2. Methode	15
2.1 Steekproef	15
2.2 Meetinstrument	15
2.3 Domeinen	17
2.4 Analyse	17
3. Resultaten	19
3.1 Vergelijking tussen groepen	19
3.2 Verband tussen opgroeimilieu, persoonskenmerken en aantal delicten en tussen cultuurgebonden kenmerken en aantal delicten	20
4. Discussie	21
4.1 Conclusies van het onderzoek	21
4.2 Beperkingen van het onderzoek	23
4.3 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	24
Literatuurlijst	
Bijlage A: Domeinen en bijbehorende items	
Bijlage B: FPJ-lijst	
Bijlage C: Scoringsprotocol items FPJ-lijst	
Bijlage D: Scoringsprotocol extra items FPJ-lijst	

Voorwoord

Het maatschappelijke debat over integratie, islam en Marokkanen heeft mijn interesse al jaren gewekt. Hierbij speelt niet alleen een rol dat ik zelf van Egyptisch-Nederlandse en islamitische afkomst ben, en ik dus aan allebei de kanten 'meedoe', maar ook dat deze onderwerpen vandaag de dag een 'hot issue' zijn in Nederland. Ik hoop met dit onderzoek een bescheiden bijdrage te kunnen leveren aan het voortdurende debat.

In dit voorwoord wil ik graag van de kans gebruikmaken een aantal hartelijke woorden van dank uit te delen aan een ieder die mij tijdens het schrijven van dit stuk heeft geholpen. Ten eerste wil ik mijn dank uitspreken naar de begeleiders die mij geholpen hebben met de inhoud en vormgeving van het onderzoek. De heer Guus Smeets en de tweede begeleider mevrouw Birgit Mayer wil ik graag bedanken voor de betrokkenheid en de heldere begeleiding bij het schrijven van mijn scriptie. Natuurlijk wil ik ook de begeleiders bij de Dienst Justitiële Inrichtingen, de heren Bert van Heerde en Eddy Brand, hartelijk bedanken voor hun flexibiliteit, tijd en geduld die zij mij tijdens het schrijven van mijn scriptie hebben geboden. Verder wil ik mijn dank uitspreken naar mijn familie en vrienden. Mijn ouders en grootouders die mij motivatie en steun gaven wanneer ik dat nodig had. Mijn (half-Marokkaanse...) lieve zusjes Samar en Amira en mijn schattige kleine broertje Sherif die mij tijdens het schrijven aangenaam hebben gestoord met hun speeltaferelen, grapjes en oneindige vraagjes over van alles en nog wat... Mijn hartsvriendin Ilona die mij vanuit het verre Egypte dagelijks van haar laat horen met haar aanmoedigende woorden. En last but not least wil ik God natuurlijk bedanken Die mij kracht en doorzettingsvermogen geeft en bijstaat in alles wat ik doe.

Samenvatting

Marokkaanse (jeugd)criminaliteit houdt de gemoederen vandaag de dag sterk bezig. In dit onderzoek is daarom gekeken naar Marokkaanse jongens met een maatregel 'plaatsing in een inrichting voor jeugdigen' (pij-maatregel). Deze groep is vergeleken met een groep niet-Marokkaanse jongens op hun delictgedrag. Op basis van een theoriegestuurd hypothetisch model is er binnen de Marokkaanse groep gezocht naar verbanden tussen het opgroeimilieu, de persoonskenmerken en het aantal gepleegde delicten en naar een verband tussen de cultuurgebonden kenmerken en het aantal gepleegde delicten. Marokkaanse jongens blijken significant meer delicten te plegen met vermogens- en geweldscomponenten. Er is geen verschil gevonden tussen het aantal gepleegde delicten en het aantal gepleegde delicten in een groep. Ook zijn er geen verbanden gevonden tussen het opgroeimilieu, de persoonskenmerken en het aantal gepleegde delicten en tussen de cultuurgebonden kenmerken en het aantal gepleegde delicten. Een belangrijke beperking van het onderzoek is dat de groep Marokkaanse jongens relatief klein is ($N = 38$) ten opzichte van de groep niet-Marokkaanse jongens ($N = 174$). Een andere beperking van het onderzoek is de retrospectieve aard. Hierdoor is de verzameling van kwalitatieve data en de meetpretentie van de relevante concepten beperkt.

1. Inleiding

Al meer dan twintig jaar wordt de Nederlandse samenleving geconfronteerd met een hardnekkig criminaliteitsprobleem van Marokkaanse jongeren. De criminaliteit onder een grote groep Marokkaanse jongens is momenteel een veelbesproken onderwerp. De disproportionele oververtegenwoordiging van Marokkaanse jongens in het criminele circuit komt op verschillende manieren naar voren. Ten eerste zijn Marokkaanse jongens oververtegenwoordigd in de populatie jeugdige delinquenten. Ten tweede komen Marokkaanse jongens op steeds jongere leeftijd in aanraking met justitie. En ten derde is het aantal Marokkaanse verdachten in de afgelopen jaren gestegen terwijl het aantal verdachten uit andere etnische geroeperingen is afgenomen (van Gemert, 1998). Uit de statistieken van de laatste jaren blijkt dat Marokkaanse jongens oververtegenwoordigd zijn in de criminaliteit. Zo is van alle jongeren (12-17 jaar) die in 2002 als verdachten zijn geregistreerd 11,0% van Marokkaanse afkomst. Van de in Marokko geboren jongeren (eerste generatie) werd 7,0% als verdachte geregistreerd. Van de tweede generatie allochtonen werden jongeren uit Marokko het vaakst (6,5 verdachten per 100 leeftijdsgenoten) als verdachte geregistreerd (Blom e.a., 2005). Onder de jonge delinquenten in justitiële jeugdvoorzieningen die als het meest problematisch worden aangemerkt is er een grote representatie van jongeren van Marokkaanse herkomst (Boendermaker, 1995). In de justitiële jeugdinrichtingen waren in 1995 jongeren van Marokkaanse afkomst (zowel in het buitenland als hier geboren) met 29% het sterkst vertegenwoordigd van alle etnische groepen (CRIEM nota, 1998). Ook is de aard van de door de Marokkaanse jongens gepleegde criminaliteit niet gelijk aan die van andere groepen. Meestal gaat het om de zogenaamde vermogensdelicten (diefstal, inbraak en beroving) of straathandel in drugs (van Gemert, 1998). In de literatuur is echter nog geen duidelijke oorzaak gevonden voor het feit dat de groep Marokkaanse jongens zo sterk is vertegenwoordigd in de criminaliteit. Ook is er geen verklaring gevonden voor het feit dat Marokkaanse jongens vaker vermogens- en geweldsdelicten plegen dan ander soort delicten. In dit onderzoek zal geprobeerd worden om een duidelijker beeld te krijgen van criminaliteit bij Marokkaanse jongens. Er zal gezocht worden naar verbanden tussen het opgroeimilieu, de persoonskenmerken en het delictgedrag van Marokkaanse jongens met een maatregel 'plaatsing in een inrichting voor jeugdigen' (pij-maatregel). Ook zal onderzocht worden of er factoren zijn in het delictgedrag waarop Marokkaanse jongens met een pij-maatregel verschillen van andere jongens met een pij-maatregel.

1.1 Delinquent gedrag bij jongeren

1.1.1 Theorieën over delinquent gedrag

Een van de bekendste theorieën over delinquent gedrag is de ‘*control theory*’ van Hirschi (1969). Deze theorie gaat ervan uit dat criminaliteit veroorzaakt wordt door een tekort aan sociale bindingen. Jeugdigen met een slechte band met familie, sociale leeftijdsgenoten, school, religieuze instellingen e.d. zouden een grote kans hebben op het vertonen van delinquent gedrag. De ‘*general theory of crime*’ is afgeleid van de controletheorie van Hirschi (1969). In de *general theory of crime* van Gottfredson en Hirschi (1990) komt het begrip ‘self control’ centraal te staan. Self control, of zelfdiscipline wordt gedefinieerd als het kunnen uitstellen van behoeftebevrediging. Mensen met een lage mate van zelfdiscipline kiezen voor het simpel en risicovol bevredigen van behoeften. Volgens de theorie is een gebrek aan zelfdiscipline de primaire individuele oorzaak van criminaliteit. Er wordt gesteld dat een gebrek aan zelfdiscipline, een eigenschap gevonden bij veel criminelen, berust op een inadequate opvoeding. Dit gebrek kan vervolgens weer leiden tot delinquent gedrag.

De theorie van ‘*coercive behaviour*’ van Patterson (1982) gaat ervan uit dat jongeren die delinquent gedrag vertonen als vast kenmerk ‘coerciveness’ (dwingendheid) hebben. Zij trachten doorgaans door verbale of fysieke dreiging of geweld tegenover personen, dieren of goederen hun doelen te bereiken en hun behoeften te bevredigen. Er wordt gesteld dat jongeren deze dwingendheid in het gezin verwerven. Dit gedrag zou op vroege leeftijd ontstaan door inconsistente reacties van de ouders op het gedrag van het kind (veel straffen en/of afwezigheid van adequate reacties op het gedrag van het kind.) Ook een belangrijke factor in het ontstaan van dwingend gedrag is dat ouders of opvoeders die zelf ‘coercive behaviour’-patronen vertonen, niet in staat zijn of vaardigheden missen om systematische en voorspelbare grenzen te stellen en een kind te leren zich naar die grenzen te richten. In plaats daarvan dwingen de ouders door verbaal of fysiek geweld aanpassing aan de gestelde grenzen of de ouderlijke verlangens bij het kind af. Vaak gaan kinderen hierdoor de ouders vermijden en onttrekken ze zich aan het ouderlijk gezag. Het gevolg daarvan is weer dat kinderen zich sterk zullen oriënteren op leeftijdsgenoten met wie ze het in het gezin geleerde dwingende gedrag kunnen uitoefenen.

In de *differentiële associatie theorie* (Sutherland, 1924) wordt gesteld dat kinderen en jeugdigen die opgroeien in een gezin en tussen leeftijdsgenoten bij wie veel antisociaal gedrag voorkomt de behoeften, de (morele) opvattingen en de vaardigheden die het plegen van criminaliteit bevorderen ontwikkelen. Het idee is dus dat deviant gedrag wordt aangeleerd

door interactie met anderen, wiens gedrag wordt nagebootst. Een persoon gaat zich crimineel gedragen als er meer positieve dan negatieve attitudes bestaan tegenover het overtreden van de wet (Akers, 1998).

1.1.2 Risicofactoren bij het ontstaan van delinquent gedrag bij jongeren

Er zijn zeer veel en verschillende risicofactoren voor het ontstaan van delinquent gedrag bij jongeren. Hierbij kan onderscheid worden gemaakt tussen factoren binnen de persoon (bijvoorbeeld intelligentie, biologische factoren en persoonlijkheid) en factoren buiten de persoon (bijvoorbeeld opvoeding, school en leeftijdsgenoten).

Hoe jonger iemand probleemgedrag vertoont en hoe frequenter men eerdere delicten heeft gepleegd, hoe groter de kans is op toekomstig delinquent gedrag. Naast de criminele geschiedenis zijn er nog een aantal factoren die delinquent gedrag goed kunnen voorspellen. Agressief gedrag, impulsiviteit, oneerlijkheid, antisociale overtuigingen, een negatief zelfbeeld en gedragsstoornissen hebben allen een sterke correlatie met delinquent gedrag bij jongeren (Angenent, 1991). Delinquent gedrag bij familieleden, kindermishandeling, het aantal verwanten, gezinsonvolledigheid, een autoritaire opvoedingsstijl, een gebrek aan toezicht, slechte schoolprestaties, omgang met antisociale leeftijdsgenoten en sociale verwerping zijn enkele risicofactoren buiten de persoon die delinquent gedrag goed kunnen voorspellen (Angenent, 1991). Naast risicofactoren die van toepassing zijn op alle jongeren zijn er ook risicofactoren die alleen van toepassing zijn op allochtone jongeren.

1.2 Delinquent gedrag bij allochtone jongeren

In de eerste plaats zijn er cultuurgebonden verklaringen. Dit zijn verklaringen die verband houden met migratie. Volgens de *cultuurconflict theorieën* (zie Bovenkerk, 1994) proberen jonge immigranten zich enerzijds vast te houden aan de normen en waarden van de eigen cultuur en proberen ze zich anderzijds aan te passen aan de nieuwe cultuur. Hierdoor komen ze in een vacuüm terecht. Ze bewegen zich in een situatie van sociale desorganisatie, missen een bruikbaar richtsnoer en vallen ten prooi aan normloosheid en crimineel gedrag (van Gemert, 1998).

Ten tweede zijn er verklaringen die ingaan op de maatschappelijke positie van allochtone jongeren in Nederland. In de zogenaamde *straintheorieën* (zie Bovenkerk, 1994) wordt criminaliteit verklaard als een reactie op de waargenomen discrepantie die bestaat tussen de wensen, behoeften en aspiraties van mensen en de feitelijke mogelijkheden om die op een

legale manier te bevredigen. Als een groep migranten in maatschappelijke achterstand opgroeit en ongelijke kansen krijgt toebedeeld, kan deviant (crimineel) gedrag voor deze spanning ('strain') een oplossing bieden. De theorie voorspelt dat de criminaliteit het hoogst zal zijn in groepen van lage sociaal economische status (Agnew, 1992). Er is een enorme werkloosheid onder Marokkanen en de schoolprestaties van Marokkaanse kinderen zijn zorgwekkend. Marokkaanse jongeren zijn oververtegenwoordigd in het lager beroepsonderwijs en een groot deel verlaat school zonder diploma (Roelandt et al., 1992; Tesser & Veenman, 1997). Als gevolg van de economische recessie zijn veel gezinshoofden werkloos geworden. Anderen zijn als gevolg van jarenlange zware arbeid arbeidsongeschikt. De gezinnen bevinden zich daardoor onder aan de maatschappelijke ladder. Deze toestand is criminaliteitsbevorderend (Bovenkerk, 1994). De lage sociaaleconomische status van Marokkanen onderscheidt hen echter niet van een aantal andere groepen in Nederland. De maatschappelijke positie kan verschillen met de criminaliteit van andere groeperingen daarom maar gedeeltelijk verklaren (Junger, 1990).

1.3 Delinquent gedrag bij Marokkaanse jongeren

Onderzoek onder criminele Marokkaanse jongens benadrukt het belang van het gezin. Zo blijkt bijvoorbeeld dat het grootste deel van de opvoedende generatie Marokkaanse ouders afkomstig is van het Rif-gebergte in Marokko. De bevolking uit dit gebergte is over het algemeen niet-gealfabetiseerd (Leuw, 1997). Analfabetisme van de ouders kan een groot probleem opleveren bij het opvoeden van de kinderen en het integreren in de Nederlandse maatschappij. Zo kan het analfabetisme ondermijnend werken naar het gezag van de Marokkaanse ouders. De ouders zijn voor een groot deel afhankelijk van de kinderen voor het begrijpen van de Nederlandse taal. Vooral in de Nederlandse totaal gealfabetiseerde cultuur kan het analfabetisme een grote handicap in het maatschappelijk functioneren zijn. De criminele jongens komen dus vrijwel altijd uit gezinnen waar er sprake is van ernstige verstoorde onderlinge relaties. Het gaat vaak om gezinnen van de oudere eerste generatie, afkomstig uit het arme platteland van Marokko. Het gemiddelde opleidingsniveau van de ouders is zeer laag en de culturele afstand met Nederland zeer groot. Er spelen op brede schaal disciplineringsproblemen en opvoedingsonzekerheid. Voor ouders zijn er vaak geen alternatieven voor het gebruik van autoritaire, fysieke machtsmiddelen om hun kinderen op het rechte pad te houden (Nijsen et al., 2002). Het accent op autoritaire opvoedingsmethoden kan tot gevolg hebben dat jongeren zich meer door externe controle laten leiden dan door

zelfcontrole. Gebrek aan zelfcontrole zou er toe bij kunnen dragen dat Marokkaanse jongens zich bij afwezigheid van supervisie en controle vanuit de omgeving gemakkelijk door leeftijdsgenoten in de criminaliteit mee laten slepen (Pels, 1991).

Een andere verklaring is dat Marokkaanse jongeren materieel verwend en affectief verwaarloosd worden en daarom asociaal of delinquent gedrag vertonen (Pels, 2003). De opvoeding van Marokkaanse kinderen van ouders van de eerste generatie blijkt tegenovergesteld te zijn aan de opvoeding van Nederlandse kinderen. De ouders van deze Marokkaanse kinderen komen vaak van het platteland in Marokko en integreren moeizaam in de Nederlandse samenleving. De opvoeding die de kinderen genieten is vaak gelijk aan de opvoeding van de kinderen in Marokko: gedurende de kindertijd worden de kinderen gezien als onverantwoordelijk en worden ze nauwelijks aangesproken op hun gedrag. Om pedagogische tekortkomingen te overlappen worden de kinderen vaak materieel verwend. De kinderen brengen veel tijd door op straat en de ouders laten het corrigeren van de kinderen over aan 'de maatschappij' (school, politie etc.) zoals in Marokko gebruikelijk is. Wanneer de puberteit aanbreekt worden de jongeren gezien als verantwoordelijk. De jongeren zijn vaak echter in tegenstelling tot de jongeren in Marokko, waar er sprake is van sterke maatschappelijke controle, nog niet klaar voor verantwoordelijkheid. Er is vaak sprake van affectieve verwaarlozing en materiële verwenning waardoor jongeren asociaal of zelfs delinquent gedrag gaan vertonen.

Uit meerdere onderzoeken is gebleken dat een gebrek aan zelfdiscipline een belangrijke predictor is van criminaliteit en analoge gedragingen (Pratt & Cullen, 2000). Voor de ontwikkeling van zelfdiscipline dient de opvoeding volgens Gottfredson en Hirschi (1990) aan een aantal eisen te voldoen. Ten eerste moet het gedrag van het kind worden gesuperviseerd. De ouders moeten dus betrokken zijn en controle over het kind hebben. Ten tweede moeten ouders afwijkend gedrag herkennen en ten slotte moeten ouders dit afwijkende gedrag afstraffen. Uit onderzoek van Junger (1990) is gebleken dat Marokkaanse ouders in vergelijking met Nederlandse ouders niet zo strikt zijn in de supervisie van hun kinderen. Ook leunen de ouders voor de opvoeding vaak op andere gezagsdragers (Van den Berg-Eldering, 1978). De opvoeding van Marokkaanse jongeren voldoet dus vaak niet aan de eisen die gesteld zijn door Gottfredson en Hirschi om zelfdiscipline te ontwikkelen.

Diekstra e.a. (2005) betogen in hun stuk 'Dwingend gedrag is de kern van de zaak' dat de overrepresentatie van Marokkaanse jongens in het criminele circuit te wijten is aan de structuur van Marokkaanse gezinnen, waarbij een gebrek aan adequate opvoedingstechnieken

een grote rol speelt. Er wordt verduidelijkt dat dit tekort aan adequate opvoedingstechnieken leidt tot het ontstaan van dwingend gedrag of 'coercive behavior' (Patterson, 1982).

Uit verschillende onderzoeken is verder gebleken dat er Marokkaanse jongens vaak een negatief zelfbeeld bestaat. Zo zijn Turkse en Marokkaanse basisscholieren weinig populair bij hun Nederlandse klasgenoten (Verkuyten & Thijs, 2002). Uit een opiniepeiling blijkt dat Marokkanen van alle bevolkingsgroepen door Nederlanders als het minst vriendelijk worden beschouwd (Van den Oudenhoven, 2002). Ook is er sprake van een groeiende intolerantie jegens Moslims (SCP, 1998). Ervaringen met stigmatisering als Marokkaan of Moslim kunnen bij Marokkaanse jongens leiden tot een negatief zelfbeeld en een vijandige houding ten opzichte van autochtone Nederlanders. Een negatief zelfbeeld kan ook het gevolg zijn van een identiteitsconflict. Doordat veel Marokkaanse jongens meer deelnemen aan de Nederlandse samenleving dan hun ouders, nemen zij waarden en idealen over die hierin heersen. Deze waarden en idealen kunnen conflicteren met de traditionele waarden en idealen die thuis aan de jongeren worden bijgebracht (Wermölder, 2005). De jongere kan zichzelf hierdoor vragen gaan stellen over wie hij eigenlijk is en waar hij thuishoort. Dit identiteitsconflict kan leiden tot een negatief zelfbeeld.

Marokkaanse jongens blijken strafbare feiten vrijwel altijd in groepsverband te plegen. Het rondhangen van de jongens op straat blijkt echter wel vaak een ongeorganiseerde bezigheid. Vaak gaan de jongens uit verveling de straat op en zien daar wie ze tegenkomen (Coppes e.a., 1997). Een kenmerk van groepen delinquente Marokkaanse jongens is dat er geen leider is die taken verdeelt en plannen maakt. Dit in tegenstelling tot Turkse jeugdbende's waarin sprake is van een duidelijke structuur. Ook valt op dat Marokkaanse jongens sterk naar elkaar toe trekken. Vaak vinden ze bij elkaar herkenning en begrip. Ten slotte is het kenmerkend voor Marokkaanse jongens in groepen dat ze een sterke wantrouwende houding hebben ten opzichte van elkaar en sterk gericht zijn op het eigenbelang in plaats van het groepsbelang (van Gemert, 1998). Als Marokkaanse jongens zich eenmaal bij een groep hebben gevoegd en er ontstaat het idee om iets uit te halen blijkt het lastig voor de individuele jongens om weerstand te bieden tegen de groepsdruk om mee te doen. Dit benadrukt de sterke invloed van al dan niet delinquente leeftijdsgenoten die in de differentiële associatie theorie van Sutherland (1924) wordt benadrukt.

1.4 De PIJ-maatregel

Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen (PIJ) is de enige vrijheidsbenemende strafrechtelijke maatregel die sinds de wijziging van het jeugdstrafrecht in 1995 kan worden opgelegd aan jongeren tussen de 12 en 18 jaar. De maatregel kan ook worden opgelegd aan jongeren tussen de 18 en 21 jaar indien het jeugdstrafrecht op hen van toepassing is. Voordat de maatregel opgelegd wordt moet er een dubbelrapportage komen, dat wil zeggen dat zowel een psycholoog als een psychiater tot de conclusie moet komen dat een PIJ- maatregel geïndiceerd is als de jongere schuldig wordt bevonden aan het hem ten laste gelegde delict. Dan wordt de jongere in een justitiële jeugdinrichting geplaatst voor de duur van 2 jaar. De plaatsing kan door de kinderrechter met te hoogste 2 jaar worden verlengd. In sommige gevallen kan de maatregel maximaal 6 jaar duren.

De kinderrechter kan deze maatregel alleen opleggen indien:

- er sprake is van een dermate ernstig misdrijf dat aan de minderjarige verdachte voorlopige hechtenis kan worden opgelegd;
- de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen in het geding is;
- de maatregel in het belang is van een zo gunstig mogelijke ontwikkeling van de minderjarige.

Hoewel in het spraakgebruik de PIJ-maatregel vaak ‘jeugd-tbs’ wordt genoemd, zijn beide maatregelen niet volledig vergelijkbaar. De praktijk laat zien dat jongeren ook voor lichtere feiten een PIJ-maatregel opgelegd krijgen. De PIJ-maatregel kan ook worden opgelegd wanneer sprake is van de noodzaak van heropvoeding, terwijl voor tbs de aanwezigheid van een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijk stoornis van de geestvermogens een vereiste is (de Jonge & Van der Linden, 2004).

1.5 Doelstelling en onderzoeksvragen

Er zijn in het theoretisch kader verschillende factoren aan bod gekomen die verband houden met het delinquente gedrag van de Marokkaanse jeugd. Zo zijn de (integratie van de) ouders, dwingendheid, affectieve verwaarlozing, materieële verwenning, een negatief zelfbeeld en groepsvorming besproken. Deze factoren om de jeugddelinquentie onder Marokkanen te

verklaren berusten veelal op theorieën. Aan verduidelijkend onderzoek naar de waarheid van deze mogelijke verklaringen ontbreekt het echter nog. Ook de cultuur- en maatschappijgebonden theorieën slagen er niet volledig in de criminaliteit onder Marokkaanse jongens te verklaren omdat de lage sociaaleconomische status van Marokkanen hen niet onderscheid van een aantal andere groepen (Junger, 1990).

De literatuur slaagt er dus nog onvoldoende in een duidelijke oorzaak te geven voor het feit dat Marokkaanse jongens zijn oververtegenwoordigd in de criminaliteit. Ook is er geen verklaring gevonden voor het feit dat Marokkaanse jongens vaker vermogens- en geweldsdelicten plegen dan ander soort delicten.

Daarom zal in dit onderzoek ten eerste worden getracht factoren te vinden in het delictgedrag waarop Marokkaanse jongeren met een PIJ-maatregel onderscheiden kunnen worden van andere jongeren met een PIJ-maatregel. Vervolgens zal worden geprobeerd een duidelijker beeld te krijgen van het verband tussen het opgroeimilieu en de persoonskenmerken van- en het aantal gepleegde delicten door Marokkaanse jongeren met een PIJ-maatregel. Ten slotte zal onderzocht worden of er een verband bestaat tussen de cultuurgebonden kenmerken van Marokkaanse jongens met een PIJ-maatregel en het aantal door hen gepleegde delicten. De volgende onderzoeksvragen zijn hiervoor geformuleerd:

1. Hoe verschillen Marokkaanse jongens met andere jongens met een PIJ-maatregel op het domein delictgedrag?
2. Is er een verband tussen het opgroeimilieu, de persoonskenmerken en het aantal gepleegde delicten van Marokkaanse jongens met een PIJ-maatregel?
3. Is er een verband tussen de cultuurgebonden kenmerken en het aantal gepleegde delicten van Marokkaanse jongens met een PIJ-maatregel?

Verwachtingen onderzoeksvraag 1:

In de literatuur komt naar voren dat Marokkaanse jongens vaker met justitie in aanraking komen dan andere jongens. Ook blijkt dat Marokkaanse jongens vaker gewelds- en vermogensdelicten plegen. Tevens blijkt dat een groot deel van de Marokkaanse jongens in Nederland vroege schoolverlaters zijn en hierdoor geen nuttige dagbesteding hebben. Dit kan leiden tot verveling en groepsvorming. Uit de literatuur blijkt namelijk dat bijna alle delicten door Marokkaanse jongens in groepsverband worden gepleegd.

Verwachtingen onderzoeksvraag 2:

Criminaliteit vindt zijn oorsprong vaak in de jeugd. Factoren uit het opgroeimilieu zoals opvoeding, kenmerken van ouders en gebeurtenissen in de jeugd leiden tot ontwikkeling van bepaalde persoonskenmerken bij de jongere. Uit de literatuur komt naar voren dat hoe ongunstiger het opgroeimilieu is, hoe negatiever de persoonskenmerken van de jongere zullen zijn. Veel theorieën stellen dat negatieve persoonskenmerken de primaire oorzaak zijn van criminaliteit. Zo wordt door Sutherland (1924) gesteld dat positieve attitudes ten opzichte van crimineel gedrag en criminele gedragingen ontstaan wanneer deze in de jeugd zijn waargenomen bij anderen (gezin, vrienden). Patterson (1982) meent dat dwingendheid de primaire oorzaak is van criminaliteit. Dwingendheid zou ontstaan door een inadequate opvoeding. Hetzelfde geldt voor het persoonskenmerk zelfdiscipline dat in 1990 naar voren kwam in de 'general theory of crime' van Gottfredson en Hirschi. Op basis van deze theorieën is er voor dit onderzoek een hypothetisch model gemaakt:

OPGROEILMILIEU → PERSOONSKENMERKEN → AANTAL DELICTEN

Zoals in het model is te zien wordt er een indirect verband verwacht tussen het opgroeimilieu en het aantal delicten waarin de persoonskenmerken de mediator zijn: het opgroeimilieu beïnvloedt de persoonskenmerken. De persoonskenmerken beïnvloeden op hun beurt weer het aantal delicten. Een ongunstiger opgroeimilieu leidt dus tot ongunstigere persoonskenmerken en tot een groter aantal delicten.

Verwachtingen onderzoeksvraag 3:

Volgens de cultuurconflict- en straintheorieën hebben jongeren met een cultuurconflict of uit een andere cultuur een grotere kans om crimineel gedrag te vertonen.

Uit deze verwachtingen volgen de volgende *hypotheses*:

- 1a. Marokkaanse jongens plegen meer delicten dan andere jongens.
- 1b. Marokkaanse jongens plegen vaker vermogensdelicten dan andere jongens.
- 1c. Marokkaanse jongens plegen vaker geweldsdelicten dan andere jongens.
- 1d. Marokkaanse jongens plegen vaker groepsdelicten dan andere jongens.

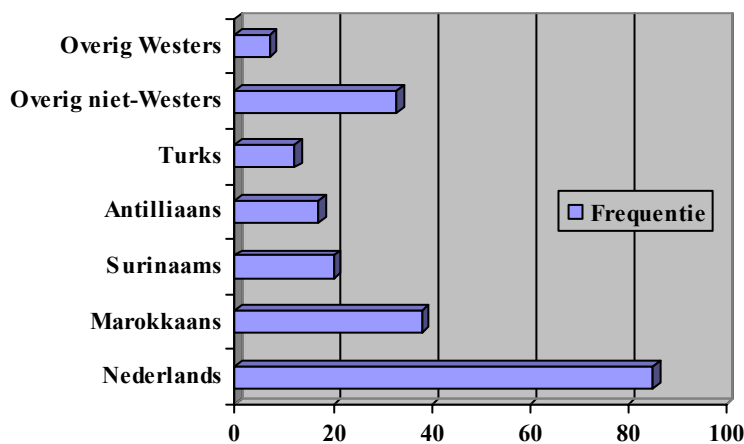
2. Er is een verband tussen het opgroeimilieu van Marokkaanse jongens en het aantal delicten dat door hen wordt gepleegd. Dit verband wordt gemedieerd door de persoonsfactoren van de jongere.

3. Er is een verband tussen de cultuurgebonden kenmerken van Marokkaanse jongens en het aantal delicten dat door hen wordt gepleegd.

2. Methode

2.1 Steekproef

Dit onderzoek is retrospectief van aard. De data zijn verzameld door middel van dossieronderzoek bij de Dienst Justitiële Inrichtingen te Den Haag. De onderzochte groep bestaat uit 212 jongens die een pij-maatregel opgelegd hebben gekregen tussen 1995 en 2006. Meisjes zijn in het onderzoek buiten beschouwing gelaten om vertekening te voorkomen. De geboortedata van de jongens liggen tussen 1977 en 1991. Voor het onderzoek is er in de steekproef onderscheid gemaakt tussen Marokkaanse en niet-Marokkaanse jongens. De groep niet-Marokkaanse jongens bestaat uit 174 jongens van verschillende etnische achtergronden. Het grootste deel van de groep heeft een Nederlandse etnische achtergrond (48.8%). De overige 111 jongens hebben uiteenlopende etnische achtergronden waarvan het grootste deel niet-westers is (46.5%). In figuur 1 staat een overzicht van de etniciteit van de steekproef. De groep Marokkaanse jongens bestaat uit 38 jongens. Van deze jongens zijn er 26 geboren in Nederland en 12 in Marokko.

Figuur 1: Etniciteit van de Steekproef

2.2 Meetinstrument

De data zijn verzameld door analyse van PIJ-dossiers van jongeren met behulp van de FPJ-lijst (Forensisch Profiel Justitiële Jeugdigen-lijst; Brand & van Heerde, 2004). De PIJ-dossiers

bevatten het vonnis, pro-Justitia rapportage(s), de selectie- en plaatsingsadviezen en behandelverslagen. De FPJ-lijst is een gestandaardiseerde vragenlijst welke is bedoeld om dossiers (van jongeren met een PIJ-maatregel en jongeren met een OTS-maatregel) om te zetten naar onderzoekscijfers. De bruikbaarheid van deze lijst (betrouwbaarheid, validiteit en psychometrische kenmerken) is getest in een vijftal studies (Brand e.a., 2002; Brand & van Heerde, 2003; van Heerde & Mulder, 2003; Brand, 2003; Oostervink & Brand, 2004). Geconcludeerd is dat de FPJ-lijst geschikt is voor het verrichten van wetenschappelijk onderzoek bij jongeren in justitiële settings. De lijst kan ook gebruikt worden voor het in kaart brengen van kenmerken van onderzoekspopulaties, voor het zoeken naar ontwikkelingsmechanismen, voor het zoeken naar clusters (typen) van jongeren binnen justitiële settings en voor het zoeken naar factoren die een voorspellende waarde hebben voor het plegen van crimineel gedrag. De FPJ-lijst bestaat uit 68 items die betrekking hebben op risicofactoren voor criminaliteit. De items zijn onderverdeeld in zeven domeinen:

1. Historie crimineel/ gewelddadig gedrag
2. Opvoeding en milieu
3. Delictsituatie & drugs
4. Psychologie & functies
5. Psychiatrie & stoornissen
6. Sociaal/ relationeel
7. Gedrag tijdens verblijf JJI

Bij elk item kan gekozen worden uit drie antwoordopties: 0, 1 of 2. In het algemeen geldt: hoe hoger de score hoe negatiever/ernstiger het kenmerk of het gedrag is. De score 0 is dus het meest gunstig en de score 2 het meest ongunstig. De items uit het eerste domein 'historie crimineel/gewelddadig gedrag' zijn continu gescoord, bijvoorbeeld het aantal gewelddadige delicten. De FPJ-lijst is te vinden in bijlage B. Om mijn onderzoeksvragen volledig te kunnen beantwoorden is er een selectie gemaakt uit de 68 items van de FPJ-lijst. Uiteindelijk zijn 22 items gekozen die relevant zijn voor het huidige onderzoek (zie bijlage A). Ook zijn er op theoretische basis een aantal extra items aan de FPJ-lijst toegevoegd. Een aantal van deze items zijn alleen van toepassing op allochtone jongeren, zoals de mate van integratie en de culturele binding. De overige extra items, bijvoorbeeld zelfbeeld, dagbesteding en etniciteit kunnen bij alle jongeren worden gescoord. Het overzicht van de extra items en de operationalisatie zijn te vinden in bijlage D

2.3 Domeinen

De items van de FPJ-lijst die van toepassing zijn op het onderzoek en de extra items zijn ondergebracht in vier domeinen die terugkomen in de vraagstellingen: het opgroeimilieu, de persoonskenmerken, de cultuurgebonden kenmerken en het delictgedrag. Het domein 'opgroeimilieu' bestaat uit 14 statische (onveranderlijke) items. Het domein bundelt de items die betrekking hebben op de jeugd van de jongere en waar de jongere dus geen invloed op kan hebben (statisch). Het domein 'persoonskenmerken' bestaat uit 12 dynamische (veranderlijke) items. Het domein bundelt de items die betrekking hebben op de persoon(lijkheid)skenmerken en gedragingen van de jongere en die beïnvloedbaar zijn (dynamisch). Het domein 'cultuurgebonden kenmerken' bestaat uit 3 items die betrekking hebben op culturele factoren. Ten slotte bestaat het domein 'delictgedrag' uit 4 items die betrekking hebben op het delictgedrag van de jongere. Om de hypothesen te kunnen toetsen moeten er voor de eerste drie domeinen somscores worden berekend (de som van alle scores op de items van het betreffende domein). Wat betreft het laatste domein 'delictgedrag' wordt er in de hypothesen alleen gebruik gemaakt van individuele items en hoeven er dus geen somscores te worden berekend.

Een overzicht van alle domeinen en de individuele items is te vinden in bijlage A. In bijlage C zijn de items nader geoperationaliseerd en in bijlage D de extra items.

2.4 Data-analyse

Vooranalyses en beschrijvende statistiek

Omdat er gewerkt is met de somscores op domeinen hebben de items die aan een bepaald domein toebehoren een betrouwbaarheidsanalyse ondergaan. Door middel van betrouwbaarheidsanalyses is er gekeken of de items die op basis van theorie zijn samengevoegd, statistisch ook zó veel samenhang vertonen dat gezegd kan worden dat ze hetzelfde concept meten. Dit is gedaan met behulp van Cronbach's alfa. Aangezien dit de eerste keer is dat dit meetinstrument getest wordt, wordt een schaal met een alfa tussen de .60 en de .70 gezien als acceptabel. De Chronbach's alfa waarden van de domeinen opgroeimilieu, persoonskenmerken en cultuurgebonden kenmerken zijn respectievelijk 0.75, 0.68 en 0.66. Ook is er gekeken naar de verdeling van de scores op de domeinen om te kijken of er wel of niet parametrisch kan worden getoetst bij hypothese 2 en 3. Dit is gedaan door de histogrammen en de 'skewness'-waarde (S) te bekijken. Een skewness-waarde groter dan 1 of

kleiner dan -1 geeft namelijk aan dat de verdeling van de scores scheef is. Uit deze analyses is gebleken dat de scores op de domeinen opgroeimilieu en persoonskenmerken normaal zijn verdeeld en de scores op het domein cultuurgebonden kenmerken niet. In bijlage E is een uitgebreid overzicht te vinden van de resultaten van de vooranalyses.

Analyse onderzoeksvragen

De eerste onderzoeksvraag richt zich op verschillen tussen de groep Marokkaans en niet-Marokkaans. Hypothese 1a gaat over een groepsverschil op een continue variabele (aantal delicten) en is daarom met een t-toets voor onafhankelijke steekproeven getoetst. Hypothese 1b gaat over een groepsverschil op een nominale variabele (vermogenscomponent) en hypothesen 1c en 1d gaan over groepsverschillen op ordinale variabelen (geweldscomponent en aantal groepsdelicten). Deze drie hypothesen zijn daarom met chi-kwadraat toetsen getoetst.

In de tweede onderzoeksvraag wordt er gezocht naar een verband tussen het opgroeimilieu en de persoonskenmerken van en het aantal delicten gepleegd door Marokkaanse jongens.

Volgens het hypothetische model dat is besproken onder paragraaf 1.5 wordt er een verband verwacht tussen het domein opgroeimilieu van en het aantal delicten gepleegd door Marokkaanse jongeren waarin de persoonskenmerken van deze jongeren als mediator dienen. Ten eerste is daarom de correlatie berekend tussen het domein opgroeimilieu en het continue item 'aantal delicten'. Als deze correlatie significant is gebleken zullen de partiële correlaties tussen het domein opgroeimilieu, het domein persoonskenmerken en het item aantal delicten worden berekend. De verwachting is namelijk dat de significante correlatie tussen opgroeimilieu en aantal delicten weg zal vallen en 'gedeeld' zal worden door opgroeimilieu-persoonskenmerken en persoonskenmerken-aantal delicten.

Wat betreft de derde onderzoeksvraag gaat het om een verband tussen de cultuurgebonden kenmerken van en het aantal gepleegde delicten door Marokkaanse jongens. Ook deze onderzoeksvraag is onderzocht met behulp van een correlatie.

3. Resultaten

3.1 Verschillen tussen de groepen

In bijlage F is een overzicht te vinden van de frequenties en percentages van de scores per item. In tabel 1 worden de resultaten weergegeven van de verschillen tussen Marokkaanse en niet-Marokkaanse jongens op de scores op de items aantal delicten, vermogenscomponent, geweldscomponent en aantal groepsdelicten. Daaruit blijkt dat het verschil tussen Marokkaanse ($n = 38$) en niet-Marokkaanse jongens ($n = 174$) significant is op de items vermogenscomponent ($\chi^2 = .01$, $df = 1$, $p < .05$) en geweldscomponent ($\chi^2 = .02$, $df = 4$, $p < .05$). Marokkaanse jongens plegen vaker vermogens- en geweldsdelicten dan andere jongens. De groepen verschillen niet op de items aantal delicten ($t = -.02$, $df = 210$, $p = .98$) en groepsdelicten ($\chi^2 = 5.19$, $df = 2$, $p = .07$). Opvallend is dat 94.7% van de Marokkaanse jongens delicten pleegt met een vermogenscomponent en 97.4% delicten pleegt met een geweldscomponent. Een punt dat opvalt in de frequentietabel van bijlage F is dat Marokkaanse en niet-Marokkaanse jongens sterk verschillen op het item gezinsgrootte. Bij de groep Marokkaanse jongens bestaan slechts 5.6% van de gezinnen uit een of twee kinderen. Bij de groep niet-Marokkaanse jongens is dit percentage veel hoger (44.3%). In de frequentietabel van bijlage F is ook te zien dat 60.7% van de Marokkaanse jongens enige mate van dwingendheid vertoont. Bij de groep niet-Marokkaanse jongens is dit percentage aanzienlijk lager (35.7%).

Tabel 1: Verschillen Marokkaanse en niet-Marokkaanse jongens

ITEM	MAROKKANEN (N=38)		NIET- MAROKKANEN (N=174)		TOETS- WAARDE	P-WAARDE
	μ	σ	μ	σ		
Aantal delicten	10.0	6.47	9.97	9.57	$t = -.02$	.98
	N	%	N	%		
Vermogenscomponent					$\chi^2 = .01$	.01*
Niet aanwezig	2	5.3	36	20.8		
Aanwezig	36	94.7	137	79.2		
Geweldscomponent					$\chi^2 = .02$	.02*
Niet aanwezig	1	2.6	12	6.9		
Materiële schade	1	2.6	5	2.9		
Bedreiging	3	7.9	46	26.6		
Lichamelijk letsel	33	86.8	105	60.7		
Dodelijke afloop	0	0.0	5	2.9		
Totaal geweld	38	97.4	173	93.1		
Groepsdelicten					$\chi^2 = 5.19$	.07

Niet aanwezig	4	10.5	40	23.0		
1 – 5	19	50.0	79	45.4		
6 of meer	15	39.5	55	31.6		

* $p < .05$

In de tabel is te zien dat er twee waarden missen binnen de groep niet-Marokkaanse jongens: bij het item 'vermogenscomponent' mist er een waarde en bij het item 'geweldscomponent' mist er een waarde (n totaal=173). De reden hiervoor is dat deze items bij 1 persoon uit de groep niet-Marokkaanse jongens niet zijn gescoord.

3.2 Verband tussen opgroeimilieu, persoonskenmerken en aantal delicten en tussen cultuurgebonden kenmerken en aantal delicten.

In tabel 2 is te zien dat er geen significante correlatie gevonden is tussen het domein opgroeimilieu en het item aantal delicten van de groep Marokkaanse jongens ($r = .05$, $p = .79$). De partiële correlaties tussen opgroeimilieu-persoonskenmerken en persoonskenmerken-aantal delicten blijken wel significant te zijn. De correlatie tussen het domein cultuurgebonden kenmerken en het item aantal delicten is niet significant gebleken ($r = -.03$, $p = .88$).

Tabel 2: Correlaties tussen domeinen en item aantal delicten

	Persoons Kenmerken	Aantal delicten
Opgroeimilieu	.29*	.05
Persoonskenmerken		.27*
Cultuurgebonden kenmerken		-.03

* $p < .05$

4. Discussie

4.1 Conclusies van het onderzoek

Verschillen tussen Marokkaans en niet-Marokkaanse jongens

Uit de resultaten van dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat Marokkaanse jongens meer delicten plegen met vermogenscomponenten en geweldscomponenten. Deze uitkomst bevestigt de bevindingen uit de literatuur (zie van Gemert, 1998). Oorzaken van deze hoge prevalentie van gewelds- en vermogensdelicten onder Marokkaanse jongeren is echter niet of nauwelijks onderzocht in de literatuur. Ook in dit onderzoek is hier niet naar gekeken. In de theorie zijn wel een aantal mogelijke verklaringen te vinden. Zo betogen Diekstra et al. (2005) dat Marokkaanse jongens in het gezin dwingendheid verwerven. Deze dwingendheid komt vooral naar voren in het kader van het bevredigen van behoeftes. Dwingendheid kan zich uiten in onder andere bedreiging en afpersing. Een verklaring voor het gevonden resultaat kan wellicht zijn dat Marokkaanse jongens de in het gezin geleerde dwingendheid gebruiken voor het bevredigen van hun (materiële) behoeftes. De invloed van dwingendheid is echter niet onderzocht in dit onderzoek. De voornaamste reden hiervoor is dat de vraagstelling gericht is op verschillen in het delictgedrag tussen Marokkaanse en niet-Marokkaanse jongens.

Dwingendheid behoorde in dit onderzoek echter niet tot het delictgedrag maar tot de persoonskenmerken. Een ander item dat opvalt is gezinsgrootte. Terwijl van de gezinnen waar de jongens uit de groep niet-Marokkaans in voorkomen bijna de helft (44.3%) uit een of twee kinderen bestaat, bestaan van de gezinnen waar Marokkaanse jongens uit komen 94.4% uit drie of meer kinderen. Angenent (1991) benoemt dat het aantal verwanten een risicofactor is die delinquent gedrag goed kan voorspellen.

De oorzaak van het zeer vaak voorkomen van delicten met gewelds- en vermogenscomponenten zou volgens de theorie van Pels (2003) ook kunnen liggen in de opvoeding van Marokkaanse jongeren. Zo stelt Pels (2003) dat de vrijheid die aan jongeren als kinderen is gegeven ertoe kan leiden dat de jongens gemakzuchtig worden. Wanneer de leeftijd van verantwoordelijkheid (adolescentie) aanbreekt willen de jongens weinig moeite doen om hun materiële behoeftes te bevredigen en kiezen ze daarom het pad van de criminaliteit.

Er is geen verschil gevonden tussen het aantal delicten gepleegd door Marokkanen en niet-Marokkanen. Ook is er geen verschil gevonden tussen het aantal groepsdelicten gepleegd door

Marokkanen en niet-Marokkanen. Deze twee bevindingen gaan tegen de verwachting in. Hiervoor kunnen verschillende redenen zijn. Ten eerste bestaat de onderzoekspopulatie uit jongens met een pij-maatregel. Deze maatregel wordt slechts opgelegd in het geval van ernstig delictgedrag. Er kan sprake zijn geweest van een 'plafond effect': de populatie pij-jongeren bevat geen jongens die geen delicten hebben gepleegd en overwegend weinig jongens die weinig delicten hebben gepleegd. Verder is er in dit onderzoek slechts de vergelijking gemaakt tussen de groep Marokkaans en de groep niet-Marokkaans. De prevalentie van criminaliteit bij een bepaalde bevolkingsgroep wordt in de literatuur vaak berekend door het aantal delinquenten uit deze bevolkingsgroep af te zetten tegen de gehele bevolkingsgroep in Nederland. Bovendien was het aantal personen in de groep 'niet-Marokkaans' bijna vijf keer zo groot als in de groep 'Marokkaans'. Hierdoor is de kans op een type II fout vergroot. Wellicht zou het gemiddelde van de groep Marokkaanse jongens enigszins verschillen bij een grotere vertegenwoordiging. Dit zou ook een verklaring kunnen zijn voor het niet-significante verschil op het item groepsdelicten. Wat opvalt is dat de p -waarde dicht ligt bij .05 ($p=.07$) en er dus wel een duidelijk verschil is tussen de groepsgemiddelden.

Verband tussen domeinen en item aantal delicten

Er is geen significant verband gevonden tussen het domein opgroeimilieu en het item aantal delicten. Ook is er geen verband gebleken tussen het domein cultuurgebonden kenmerken en het item aantal delicten. Door het ontbreken van een significante relatie tussen het opgroeimilieu en het aantal delicten was het in het kader van het hypothetisch model niet van toepassing te kijken naar de partiële correlaties tussen opgroeimilieu-persoonskenmerken en persoonskenmerken-delictgedrag. Deze zijn echter wel berekend om meer informatie te krijgen over de verbanden tussen de domeinen onderling. Beide verbanden blijken echter wel significant te zijn. Dit geeft aan dat er een verband bestaat tussen het opgroeimilieu en de persoonskenmerken enerzijds en tussen de persoonskenmerken en het aantal delicten anderzijds en dat het model een kern van juistheid bevat.

Een verklaring voor het ontbreken van significante relaties tussen de domeinen opgroeimilieu en cultuurgebonden kenmerken met het item aantal delicten kan zijn dat het item aantal delicten geen dekking biedt aan het theoretische concept: 'ernst delictgedrag'. Er moest een keuze gemaakt worden uit de items uit het fpj-domein 'historie delictgedrag' die representatief zou zijn voor het concept. Wellicht dekt dit item de theoretische lading niet en zou het meten met een ander item gepaster zijn geweest.

Een andere verklaring kan zijn dat de domeinen conceptueel de lading niet dekken. De domeinen hebben weliswaar een acceptabele interne consistentie maar zijn samengesteld uit een beperkt aantal items van de fpj-lijst. In werkelijkheid zullen het opgroeimilieu en de cultuurgebonden kenmerken uitgebreidere en dynamischere concepten zijn die slechts door uitgebreid onderzoek goed gedefinieerd kunnen worden. Dit geldt overigens ook voor het domein persoonskenmerken.

Ten slotte zou een verklaring voor de resultaten kunnen zijn dat er een type II fout is opgetreden (de nulhypothese is dan ten onrechte niet verworpen). De kleine steekproef van 38 personen vergroot namelijk de kans op deze meetfout.

4.2 Beperkingen van het onderzoek

De eerste beperking van het onderzoek is dat de steekproef Marokkaanse jongens ($N = 38$) vijf keer zo klein is als de steekproef niet-Marokkaanse jongens ($N = 174$). Wanneer de twee steekproeven niet even groot zijn vermindert namelijk de macht van de toets (β wordt groter). Voor de tweede en derde onderzoeksvraag is alleen de Marokkaanse groep gebruikt. Een steekproef van 38 is zeer klein en mogelijk niet representatief voor de gehele groep Marokkaanse jongens met een pij-maatregel. Het berekenen van correlaties met een kleine steekproef vergroot ook de kans op een type II fout. Het gevolg hiervan zou zijn dat de nulhypothese foutief niet is verworpen. Er zou dus een verschil tussen de groepen kunnen zijn dat niet is gevonden.

Een tweede beperking is dat het uitgevoerde onderzoek retrospectief is. De onderzoeksvragen zijn aangepast aan de beschikbare data die verkregen is uit dossieranalyse. Hierdoor is er dus enigszins een beperking geweest in wat er onderzocht kon worden. Sommige (extra) items kwamen in de dossiers niet of nauwelijks aan bod. Door middel van interviews met de jongens zouden er meer en betrouwbaardere onderzoeksgegevens kunnen worden verzameld. Er was echter geen mogelijkheid hiervoor bij dit onderzoek.

Een laatste beperking is reeds aan bod gekomen bij de conclusies van het onderzoek: er is geen variabele beschikbaar geweest die het concept 'ernst delictgedrag' adequaat kon meten. Daarom is het item aantal delicten gebruikt. Wellicht komt het niet vinden van een verband door het gebrek aan overlap van dit item met de daadwerkelijke ernst van het delictgedrag. Het item zegt immers alleen maar iets over het aantal (gerapporteerde) malen dat een jongere delictgedrag heeft vertoond. Het zegt echter niets over de intensiteit, de aard en andere aspecten die de mate van ernst van het delictgedrag aangeven.

4.3 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

De gevonden resultaten, maar ook de gevonden beperkingen van dit onderzoek kunnen een stimulans zijn voor nader onderzoek. Er is gebleken dat de delicten van Marokkaanse jongens bijna in alle gevallen vermogens- en geweldscomponenten bevatten. In dit onderzoek is echter alleen onderzoek gedaan naar verschillen in het delictgedrag tussen Marokkaanse en niet-Marokkaanse jongens. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op het onderzoeken van de oorzaken van de hoge prevalentie van gewelds- en vermogensdelicten onder Marokkaanse jongeren. Een aantal factoren die in dit onderzoek wel naar voren zijn gekomen maar niet zijn onderzocht zouden in dit licht bekeken kunnen worden. Zo zou er gekeken kunnen worden naar het verband tussen dwingendheid en het delictgedrag. Ook zou er gekeken kunnen worden naar het verband tussen gezinsgrootte en het delictgedrag van Marokkaanse jongens. Ondanks dat dit niet is onderzocht valt in de frequentietabel (bijlage F) toch op dat Marokkaanse jongens op deze items sterk verschillen van niet-Marokkaanse jongens.

Verder kan er bij vervolgonderzoek nader worden gezocht naar een verband tussen het opgroeimilieu, de persoonskenmerken en het delictgedrag van Marokkaanse jongens. Dit zou bijvoorbeeld kunnen door de domeinen aan te passen tot deze representatief genoeg zijn voor de theoretische concepten. Ook zou er bij een grotere steekproef wellicht wel een verband gevonden kunnen worden tussen het opgroeimilieu en de ernst van het delictgedrag.

Ook is er tot nu toe te weinig onderzoek gedaan naar criminaliteit bij uitsluitend Marokkanen. Dit, terwijl deze bevolkingsgroep zich toch duidelijk onderscheidt van andere groepen op het gebied van criminaliteit. De meeste onderzoeken en theorieën focussen zich op meerdere allochtone jongerengroepen waardoor er geen harde uitspraken gedaan kunnen worden die alleen van toepassing zijn op Marokkaanse jongeren. Door de huidige oververtegenwoordiging is er echter wel veel behoefte aan informatie over de achtergrond van criminaliteit bij Marokkaanse jongeren. Meer onderzoek zou een bijdrage kunnen leveren aan de preventie van criminaliteit of recidive bij en/of behandeling van Marokkaanse jongeren (met een PIJ-maatregel.) Vervolgonderzoek is dus nodig.

Literatuurlijst

- Agnew, R. (1992). Foundation for a General Strain Theory of Crime and Delinquency. *J* (30), 47-87.
- Akers, R.L. (1998). *Social Learning and Social Structure: A General Theory of Crime and Deviance*. Boston: Northeastern University Press.
- Angenent, H. (1991). *Achtergronden van jeugdcriminaliteit*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Berg-Eldering, L. van den (1978). *Marokkaanse gezinnen in Nederland*. Alphen aan den Rijn: Samsom.
- Blom, M., Laan, A.M. van der, Huibregts, G.L.A.M. (2005). *Monitor Jeugd Terecht 2005*. Den Haag: WODC.
- Boendermaker, L. (1995) *Jongeren in justitiële behandelingsrichtingen*. Den Haag: Ministerie van Justitie, WODC.
- Bovenkerk, F. (1994). Over de oorzaken van criminaliteit van allochtonen jongeren. In: *Advies aanpak jeugdcriminaliteit. Met de neus op de feiten*. (pp. 51-63). Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Brand, E. F. J. M. (2003). *Onderzoeksrapport PIJ-dossiers 2003C. Predictieve validiteit van de FPJ-lijst*. Den Haag: DJI.
- Brand, E. F. J. M. & Heerde, W. K. van (2004). *Handleiding FPJ-lijst. Forensisch Profiel Justitiële Jeugdigen*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.
- Brand, E. F. J. M. & Heerde, W. K. van (2003). *Pilot Study PIJ-dossiers 2003A. Vormen van Betrouwbaarheid*. Den Haag: DJI.
- Brand, E. F. J. M., Heerde, W. K. van, Hoff, G. van 't & Parijs, A. van (2002). *Werkgroep Pilotstudy PIJ-dossiers. Pilotstudy PIJ-dossiers, Logica: van woord naar getal*. Den Haag: DJI.
- Coppes, R., Groot, F. de & Sheerazi, A. (1997). *Politie en criminaliteit van Marokkaanse jongens*. Utrecht: Gouda Quint- Deventer.
- Criminaliteit in relatie tot de integratie van etnische minderheden 1*. Tweede Kamer, vergaderjaar 1997-1998. (25), 726.
- Diekstra, R, Komen, M., Tchiche, N. (2005). Marokkaanse jeugdcriminaliteit: Dwingend gedrag is de kern van de zaak, *Tijdschrift voor de sociale sector*, 3 (59), 19-24.
- Gemert, F. van (1998). *Ieder voor zich: Kansen, cultuur en criminaliteit van Marokkaanse jongens*. Amsterdam: Het Spinhuis

- Gottfredson, M.R. & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford: Stanford University Press.
- Heerde, W. K. van & Mulder, E.A. (2003). *Werken met de FPJ-lijst in de praktijk*. In druk.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- Jonge, G. de & Linden, A. P. van der (2004). *Jeugd & Strafrecht. Een leer- en praktijkboek over het (internationale) jeugdstrafrecht en jeugdprocesrecht*. Deventer: Kluwer.
- Junger (1990). *Delinquency and Ethnicity: An Investigation on Social Factors Relating to Delinquency Among Moroccan, Turkish, Surinamese and Dutch boys*. Deventer/Boston: Kluwer.
- Leuw, E. (1997). *Criminaliteit en etnische minderheden*. Den Haag: Ministerie van Justitie, WODC.
- Nijsten, C., Geense, P., Pels, T. & Vollenberg, W. (2002). *Allochtone ouders en justitie. Vragen en behoeften van Antilliaanse, Marokkaanse, Surinaamse en Turkse ouders van jeugdigen die in aanraking komen met politie en justitie*. Z.p., WODC/Ministerie van Justitie.
- Oostervink, I. & Brand, E. F. J. M. (2004). *Jongeren met een OTS. Profiel van een groep*. In voorbereiding.
- Oudenhoven, J.P. van den (2002). *Nederlanders over andere volken. Interim-rapport: enkele empirische gegevens*. Groningen/Hilversum: RUG/Teleac/NOT.
- Patterson, G.R. (1982). *A social learning approach. 3: Coercive family process*. Eugene, OR: Castalia.
- Pels, T. (1991a). *Marokkaanse kleuters en hun culturele kapitaal: Opvoeden en leren in het gezin en op school*. Amsterdam/Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Pels, T. (2003). *Respect van twee kanten: een studie over last van Marokkaanse jongeren*. Assen: Koninklijke van Gorcum.
- Pratt, T.C. & Cullen, F.T. (2000). The empirical status of Gottfredson and Hirschi's General Theory of Crime. *Criminology* (38), 931.
- Roelandt, T., Roijen, J.H.M. & Veenman, J. (1992). *Minderheden in Nederland*. Den Haag: SDU.
- SCP (1998). *Sociaal Cultureel Rapport 1998. 25 jaar sociale en culturele veranderingen*. Rijswijk: SCP.

Sutherland, E. (1924) *Criminology*. Philadelphia: Lippincott.

Tesser, P. & Veenman, (1997). *Rapportage minderheden 1997. Van school naar werk, de arbeidskansen van jongeren uit minderheden in verband met het door hen gevolgde onderwijs*. Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Werdmölder, H. (2005). *Marokkaanse lieverdjes: crimineel en hinderlijk gedrag onder Marokkaanse jongeren*. Amsterdam: Balans.

Bijlage A: Domeinen en bijbehorende items

Domein	Items
Opgroeimilieu	<ul style="list-style-type: none"> - Item 6B FPJ-lijst Eerdere uithuisplaatsingen door opvoeder - Item 8 FPJ-lijst Aanwezigheid/ bereikbaarheid opvoeders - Item 10 FPJ-lijst Afwijzing door leeftijdsgenoten - Item 11 FPJ-lijst Consistentie van opvoeding - Item 14 FPJ-lijst Criminaliteit van ouders / andere gezinsleden - Item 15 FPJ-lijst Grensoverschrijdend gedrag: Mishandeling - Item 16 FPJ-lijst Grensoverschrijdend gedrag: Verwaarlozing - Item 17 FPJ-lijst Grensoverschrijdend gedrag: Seksueel misbruik - Item 18 FPJ-lijst Geweld in gezin - Item 23 FPJ-lijst Verslavingsproblematiek ouders - Item 25 FPJ-lijst Psychiatrische problematiek van de ouders - EXTRA Mate van integratie ouders - EXTRA Verbondenheid met ouders - EXTRA Gezinsgrootte
Persoonskenmerken	<ul style="list-style-type: none"> - Item 6AFPJ-lijst Eerdere uithuisplaatsingen (door jongere zelf) - Item 7 FPJ-lijst Aanvang probleemgedrag in jeugd - Item 12 FPJ-lijst Coöperatief gedrag – problemen met autoriteit - Item 13 FPJ-lijst Oriëntatie op crimineel milieu - Item 22 FPJ-lijst Slechte binding met school (of werk) - Item 36 FPJ-lijst Empathische vermogens - Item 37 FPJ-lijst Gewetensfuncties - Item 38 FPJ-lijst Ik-sterkte - Item 47 FPJ-lijst Ontwikkeling richting persoonlijkheidtrekken type B - EXTRA Zelfbeeld - EXTRA Dagbesteding - EXTRA Dwingendheid
Cultuurgebonden kenmerken	<ul style="list-style-type: none"> - EXTRA Culturele binding - EXTRA Discriminatie - EXTRA Mate van integratie jongere
Delictgedrag	<ul style="list-style-type: none"> - Item 1 FPJ-lijst Historie delictgedrag: aantal gepleegde delicten - Item 2 FPJ-lijst Delictcomponenten: <ul style="list-style-type: none"> - vermogensdelicten - geweldsdelicten - Item 5 FPJ-lijst Groepsdynamiek: solo versus groepsdelicten

Bijlage B: FPJ-lijst

Scoringsformulier FPJ-lijst

Sleutelgegevens jongere / beoordelaar	
Roepnaam:	Voorletters:
Achternaam:	Tussenvoegsel(s):
Voornamen voluit:	Geslacht: ☐ Jongen ☐ Meisje
Geboortedatum:	Geboorteplaats:
Geboorteland:	Nationaliteit:
JJI nummer:	Dossiernummer:
Maatregel:	Datum ingang maatregel:
Parketnummer:	Delictcodes:
Advies Onderzoekers / Rechtbank:	
Plaatsingsbeslissing Selectiefunctionaris IJZ:	
Naam beoordelaar FPJ-lijst:	
Functie & Instelling:	Datum beoordeling:

Domein 1: Historie Crimineel / Gewelddadig Gedrag			
1. Historie delictgedrag	A. aantal niet-gewelddadige delicten		
	B. aantal gewelddadige delicten		
2. Delictcomponenten	ooit vermogensdelict	0 1	
	ooit geweldsdelict	0 1 2 3 4	
	ooit seksueel delict	0 1 2 3	
	ooit brandstichting	0 1	
3. Leeftijd 1° crimineel <i>niet-gewelddadig</i> gedrag	leeftijd		
4. Leeftijd 1° gewelddadig gedrag	leeftijd		
5. Groepsdynamiek	A. aantal gepleegde delicten solo		
	B. aantal gepleegde delicten in groep		

Domein 2: Opvoeding & Milieu			
6. Eerdere uithuisplaatsingen	A. door jongere zelf	0 1 ?	
	B. door opvoeder	0 1 ?	
7. Aanvang probleemgedrag in jeugd		0 1 2 ?	
8. Aanwezigheid / bereikbaarheid van de opvoeders		0 1 2 ?	
9. Adoptieproblematiek		0 1 2 ?	
10. Afwijzing door leeftijdgenoten		0 1 2 ?	
11. Consistentie van opvoeding		0 1 2 ?	
12. Coöperatief gedrag – problemen met autoriteit		0 1 2 ?	
13. Oriëntatie op crimineel milieu		0 1 2 ?	
14. Criminaliteit van de ouders / andere gezinsleden		0 1 2 ?	
15. Grensoverschrijdend gedrag: Mishandeling	A. door opvoeder	0 1 2 ?	
	B. door ander	0 1 2 ?	
16. Grensoverschrijdend gedrag: Verwaarlozing	door opvoeder	0 1 2 ?	
17. Grensoverschrijdend gedrag: Seks. Misbruik	A. door opvoeder	0 1 2 ?	
	B. door ander	0 1 2 ?	
18. Geweld in gezin		0 1 2 ?	
19. Eerdere hulpverleningscontacten		0 1 2 ?	
20. Abnormale gezinssituatie (OTS)		0 1 2 ?	
21. Escalerende gezinssituatie (recent, acuut)		0 1 2 ?	
22. Slechte binding met school (of werk)		0 1 2 ?	
23. Verslavingsproblematiek ouders		0 1 2 ?	
24. Leerproblemen		0 1 2 ?	
25. Psychiatrische problematiek van de ouders		0 1 2 ?	

26. Toename van dreiging (personen/activiteiten)(OTS)	0	1	2	?	
27. Dreiging om in de prostitutie te belanden (OTS)	0	1	2	?	

Domein 3: Delictsituatie & Drugs						
28. Delictsituatie – medicatiestop psychose		0	1	2	?	
29. Delictsituatie – middelengebruik ten tijde van delict		0	1	2	?	
30. Verslavingsproblematiek: Alcohol		0	1	2	?	
Middel (1-20): 1	ttv delict (0,1):	Freq/mnd (0-30):				
31. Verslavingsproblematiek: Drugs		0	1	2	?	
1 ^e Middel (2-20):	ttv delict (0,1):	Freq/mnd (0-60):				
2 ^e Middel (2-20):	ttv delict (0,1):	Freq/mnd (0-60):				
32. Verslavingsproblematiek: Gokken		0	1	2	?	
33. Delictsituatie, relationeel		0	1	2	?	
34. Pedoseksualiteit		0	1	2	?	
35. Seks, zoeken naar slachtoffer		0	1	2	?	

Domein 4: Psychologie & Functies						
36. Empathische vermogens		0	1	2	?	
37. Gewetensfuncties		0	1	2	?	
38. Ik-sterkte		0	1	2	?	
39. Impulscontrole (historisch)		0	1	2	?	
40. Probleembesef / Probleeminzicht		0	1	2	?	
41. Seksuele problemen		0	1	2	?	
42. Intelligentie (A+B)		TIQ				
VIQ	PIQ	Test				

Domein 5: Psychiatrie & Stoornissen						
43. ADHD aandachtstekort / hyperactiviteitsproblemen		0	1	2	?	
44. Angst		0	1	2	?	
45. Depressie (afgelopen jaar)		0	1	2	?	
46. Hersenorganische stoornissen		0	1	2	?	
47. Ontwikkeling richting persoonlijkheidstrekken type B		0	1	2	?	
48. Agressie, blijvende woede		0	1	2	?	
49. Autisme problematiek		0	1	2	?	
50. Psychotische symptomen		0	1	2	?	
51. Sadisme		0	1	2	?	

Domein 6: Sociaal / Relationeel	Naam inrichting:		Opnamedatum:		
	Behandelverslag 1 van		tot		
	Behandelverslag 2 van		tot		
52. Antisociaal gedrag op de afdeling	0	1	2	?	
53. Negatieve cognities (perspectief en attitude)	0	1	2	?	
54. Netwerk, emotionele steun	0	1	2	?	
55. Netwerk, totale netwerk	0	1	2	?	
56. Relationele vaardigheden	0	1	2	?	
57. Prosociale betrokkenheid / secundair netwerk	0	1	2	?	
58. Sociale vaardigheden	0	1	2	?	

Extra items Sonia:						
83. Etniciteit	0	1a	1b	2	?	Etniciteit: Gezinsgrootte:
84. Gezinsgrootte						
85. Mate van integratie ouders	0	1	2	?		
86. Verbondenheid met ouders	0	1	2	?		
87. Discriminatie	0	1	2	?		
88. Mate van integratie jongere	0	1	2	?		
89. Culturele binding	0	1	2	?		
90. Zelfbeeld	0	1	2	?		
91. Dagbesteding	0	1	2	?		
92. Dwingendheid	0	1	2	?		

Historie delictgedrag

FPJ – 1

Noteer het aantal keren dat er gedrag is vertoond dat omschreven kan worden als delictgedrag of als gewelddadig gedrag. Dit kan soms overeenkomen met het aantal keer dat een proces verbaal is opgemaakt of het aantal veroordelingen, maar daarnaast kunnen ook andere serieuze meldingen van delictgedrag worden meegeteld.

Tel alle delicten en/of aantal keren gewelddadig gedrag tot aan het huidige moment.

⇒ Bij grote aantallen delicten kan bijvoorbeeld ingevuld worden:

- *tussen 12 en 15 keer, of*
- *meer dan 30 of*
- *ongeveer 100*

⇒ Hieronder een aantal voorbeelden van **gewelddadig** gedrag:

- Iemand verbaal bedreigen én afpersen.
- Verbale bedreiging waarbij het slachtoffer vele angsten ondergaat of blijvende angst ervaart (bijvoorbeeld: PTSS bij slachtoffer; inschakelen slachtofferhulp; kogelbrieven).
- Onder dwang onzedelijk betasten of seksueel binnendringen bij slachtoffer.
- Bedreiging met een wapen.
- Gedrag dat leidt tot letsel bij het slachtoffer (van blauwe plekken tot zeer ernstige vormen van letsel). Het gedrag moet over het algemeen voldoende ernstig zijn om tot vervolging te (kunnen) leiden.

⇒ Hieronder een aantal voorbeelden van **niet-gewelddadig** gedrag:

- Seksueel binnendringen onder 12 (of 16) jaar zonder dwang, bedreiging of letsel maar door verleiding of omkopen door de dader. De daad is crimineel maar niet gewelddadig.
- Verbale bedreigingen die als van iets lagere ernst worden ervaren, die niet hebben geleid tot traumatische ervaringen bij het slachtoffer.
- Diefstal, vandalisme en brandstichting zonder gevaar voor personen.

FPJ-LIJST Codering (item 1):

1A. Noteer **aantal keren** delictgedrag (zonder gewelddadig gedrag)

_____

1B. Noteer **aantal keren** gewelddadige gedrag / geweldsdelicten

_____

Delictcomponenten (WARG-codering)

FPJ – 2

Voor dit item wordt in het dossier gezocht in het deel waarin de **delicthistorie** wordt beschreven. **Alle delicten ooit gepleegd tellen mee.** Een delict heeft volgens systematiek van de werkgroep afstemming registratie gegevens TBS (WARG) altijd één of meer van de volgende componenten:

- Vermogens component
- Gewelds component
- Seksuele component
- Brandstichtings component

Het is mogelijk dat een persoon delicten heeft gepleegd van verschillende typen c.q. met meerdere delictcomponenten. Er wordt dan op meerdere componenten gescoord. Scoor de vier verschillende vragen:

- heeft **OOIT een delict** gepleegd met **1 OF MEER** van de volgende **delictcomponenten** (er zijn meerdere antwoorden mogelijk, op het scoreformulier *alle vier de vragen scoren*):

WARG Codering:

2A	vermogens component	0 geen vermogenscomponent aanwezig 1 vermogenscomponent aanwezig
2B	gewelds component	0 geen geweld aanwezig 1 materiële schade 2 bedreiging met geweld/gevaar leven bij brandst. 3 lichamelijk letsel, niet dodelijk 4 dodelijke afloop
2C	seksuele component (*)	0 geen seksuele component aanwezig 1 seksuele component, slachtoffer ben. 16 jr. 2 seksuele component, slachtoffer 16 jr.e.o. 3 seksuele component, slachtoffer beide
2D	brandstichting (**)	0 geen brandstichting 1 brandstichting

(*) Noot: wanneer er zeer sterke aanwijzingen zijn voor het ooit hebben gepleegd van een seksueel delict, maar er volgde geen veroordeling, dan hier toch scoren.

Het gaat hier om (groeps-)onderzoek en niet om (individuele) diagnostiek. Zowel te vroeg een delict scoren als te laat een delict scoren hebben nadelige invloed op onderzoek. Op groepsniveau heeft te weinig scoren van delicten waarschijnlijk meer nadelige effecten op het vinden van verbanden dan te vroeg scoren.

(**) Noot: brandstichting dat heeft geleid tot materiële schade ook scoren bij 2B.1

Leeftijd 1^e crimineel niet-gewelddadig gedrag

FPJ - 3

Dit Item heeft betrekking op de leeftijd waarop de jongere, door crimineel gedrag (niet-gewelddadig gedrag), **voor het eerst** in contact komt met politie/ justitie.

Voor het 12e jaar kan er per definitie geen sprake van een proces verbaal. Gescoord wordt:

- ⇒ gedrag wat geleid heeft tot politiecontacten voor het 12^e jaar (berisping)
- ⇒ gedrag wat resulteerde in een proces-verbaal of maatregel/ veroordeling vanaf het 12^e jaar.

888 = niet van toepassing

999 = missing value (weet niet / geen informatie)

FPJ-LIJST Codering (item 3):

Noteer leeftijd 1e crimineel gedrag _____

Leeftijd 1^e gewelddadig gedrag

FPJ - 4

Dit item heeft betrekking op de leeftijd waarop de jongere voor het eerst gewelddadig gedrag vertoont (evt. zonder veroordeling).

⇒ Wanneer er geen sprake is van gewelddadig gedrag, score:

888 = niet van toepassing

⇒ Wanneer er in de dossiers geen leeftijd staat vermeld, maar wel vermeld staat dat de jongere ooit gewelddadig gedrag heeft vertoond (evt. zonder veroordeling) score:

999 = missing value (weet niet / geen informatie)

FPJ-LIJST Codering (item 4):

Noteer leeftijd 1e gewelddadig gedrag _____

Groepsdynamiek (solo/groep)

FPJ - 5

Aantal delicten alleen gepleegd (solo)

Dit item gaat na hoeveel delicten de jongere **alleen** heeft gepleegd. Het gaat om **ALLE** tot nu toe bekende delicten.

FPJ-LIJST Codering (item 5A):

⇒ Noteer het aantal delicten alleen gepleegd (**# solo**) op het scoreformulier: _____

Aantal delicten gepleegd in groepsverband

Dit item gaat na hoeveel delicten de jongere in groepsverband (2 of meer personen) heeft gepleegd. Het gaat om **ALLE** tot nu toe bekende delicten.

FPJ-LIJST Codering (item 5B):

⇒ Noteer aantal delicten gepleegd in groepsverband (**# in groep**) (in vereniging) op het scoreformulier: _____

Eerdere uithuisplaatsingen

FPJ - 6

Bij dit item worden **de redenen voor uithuisplaatsingen** voorafgaand aan het huidige moment geïnventariseerd (= alle uithuisplaatsingen voorafgaand aan huidige maatregel c.q. ten laste gelegde).

⇒ **Score 1** wordt gekenmerkt door problemen van de ouders OF de jongere zelf

⇒ Wanneer er meerdere uithuisplaatsingen zijn geweest door problemen van zowel de ouders als de jongere **score bij zowel 6A als 6B een 1**. (problemen kunnen per uithuisplaatsing verschillen: bij de ene uithuisplaatsing zorgt de jongere voor problemen en bij de andere uithuisplaatsing de ouders.)

⇒ **Let op:** een *detentieperiode van de jongere* telt NIET als een eerdere uithuisplaatsing.

FPJ-LIJST Codering (item 6.A):

0	Geen sprake geweest van eerdere uithuisplaatsingen door problemen / problematisch gedrag JONGERE
1	Wel. Eerdere uithuisplaatsing(en) door problemen / problematisch gedrag JONGERE

FPJ-LIJST Codering (item 6.B):

0	Geen sprake geweest van eerdere uithuisplaatsingen door problemen / problematisch gedrag OUDER(S)
1	Wel. Eerdere uithuisplaatsing(en) door problemen / problematisch gedrag OUDER(S)

Aanvang probleemgedrag in jeugd

FPJ - 7

Dit Item heeft betrekking op **de aanvang** van het probleemgedrag.

Voorbeelden van probleemgedrag zijn:

- regelmatig of vaak spijbelen, van school gestuurd worden, politiecontact, contact met hulpverleners vanwege probleemgedrag kind (of hierom hebben gevraagd)
- een plaatsing op een school voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen (**zmok school**)

Verder is van belang:

- De **leeftijd** van de jongere (vooral als reeds **voor het 12e jaar** probleemgedrag is vertoond)
- de **ernst** van het probleemgedrag (**de consequenties**; te denken valt o.a. aan uithuisplaatsing, berisping, veroordeling).

⇒ **Noot:** de overgang van basisschool naar middelbare school vindt vaak plaats rondom de 12e verjaardag. Het vertonen van probleemgedrag al voordat de jongere naar de middelbare school gaat, wordt als *ernstig* beschouwd.

⇒ **Noot 2:** problematisch gedrag wat geleid heeft tot de *huidige situatie* telt hier niet mee. Het gaat hier om eerdere meldingen van problematisch gedrag. Wanneer er alleen maar sprake is van problematisch gedrag wat geleid heeft tot de huidige situatie (maatregel), **scoor: 0**

FPJ-LIJST Codering (Item 7):

0	Geen melding van <i>eerder</i> problematisch gedrag.
1	Voornamelijk melding van problematisch gedrag na overgang van basisschool naar middelbare school (>12 jaar).
2	De signalen van ernstig probleemgedrag zijn duidelijk zichtbaar voor het 12e levensjaar

Aanwezigheid / bereikbaarheid van de opvoeders

FPJ - 8

Bij dit item wordt gevraagd of de ouders van de jongere bereikbaar zijn geweest voor de jongere gedurende zijn / haar opvoeding.

⇒ Onder 'ouders' wordt verstaan: biologische ouders, adoptiefouders en/of verzorgers. Tel alle problemen omtrent aanwezigheid en bereikbaarheid van al deze personen bij elkaar op en betrek deze 'optelsom' vervolgens bij de scoring van dit item.

⇒ Belangrijk hierbij is of er sprake was van:

- Tijdelijke scheiding vader/ moederfiguur (opname, ziekte, detentie);
- Blijvende scheiding vader/ moederfiguur (scheiding, dood);
- Negeren, geen tijd of aandacht aan het kind besteden
- Ouders schoven verantwoordelijkheid af naar derden (bijv. grootouders / burens / zus of anderen)
- Bereikbaarheid vader/ moeder voor betrokkene: niet luisteren naar het kind
- Wanneer de **ouders recent** zijn **gescheiden** kan de **score 0** worden gegeven, aangezien het bij dit item gaat over een langere periode van afwezigheid / onbereikbaarheid.

FPJ-LIJST Codering (item 8):

0	Geen problemen vermeld, evt. alleen kort ziekenhuisbezoek
1	1 ouder periode onbereikbaar of weg door crisis (opname, scheiding) of dood
2	beide ouders of verzorgers lange tijd fysiek afwezig of niet aanspreekbaar (eventueel om beurten)

Afwijzing door leeftijdgenoten

FPJ - 10

Dit item gaat na of de jongere afwijzing door leeftijdgenoten ervaart.

⇒ Bij scoring moet na gegaan worden in hoeverre de jongere:

- het **mikpunt** is van pesterijen/ treiterijen,
- beschouwd wordt als een '**buitenbeentje**' of '**zwart schaap**'
- en in welke mate de jongere **gemedend** en/of **buitengesloten** wordt door leeftijdgenoten.

FPJ-LIJST Codering (item 10):

0	de jongere heeft zowel nu als in het verleden geen afwijzing ervaren door leeftijdgenoten.
1	enigszins sprake van afwijzing door leeftijdgenoten, hoewel de duur en ernst beperkt is en/of de afwijzing door leeftijdgenoten was ernstig in het verleden , maar recent was er

	geen sprake van afwijzing.
2	De jongere ervaart op dit moment ernstige afwijzing door leeftijdgenoten OF heeft gedurende zijn gehele leven chronische (matige) afwijzing ervaren.

Consistentie van opvoeding

FPJ - 11

Dit item gaat over de consistentie van opvoeding.

- ⇒ Onder 'ouders' wordt verstaan: biologische ouders, adoptiefouders en/of verzorgers. Tel alle problemen omtrent consistentie van opvoeding van al deze personen bij elkaar op en betrek deze 'optelsom' vervolgens bij de scoring van dit item.
- ⇒ In welke mate was er sprake van:

Onmacht:

- Wanneer wordt gesproken over '**onmachtige ouder(s)**' (wel inzet voor / poging tot consistente opvoeding, maar deze inzet is ontoereikend) **score 1**.

Inconsistentie:

- Vader / moeder was **(in)consistent in gedrag**
- **Verwaarlozing:** hygiëne, voeding, kleding, negeren, geen tijd/ aandacht;
- **Verwenning:** geen grenzen, regels;
- Ouders tonen **geen betrokkenheid** (lage mate van inzet & lage kwaliteit opvoeding)

Fout voorbeeldgedrag ouder(s):

- **Ruzies** / woordenwisseling **tussen ouders** / verzorgers,
- **Overtreden normen en regels** ouder(s)/verzorger(s)
- **Afschuiven verantwoordelijkheid** naar derden door ouder(s)/verzorger(s)
- **Door problematische partnerwisseling** bij opvoeder(s) is er sprake van probleemgedrag door ouder(s);
- Een **TE strenge opvoeding** (rigide, 'koud') is ook een **fout voorbeeld** ⇒ ook negatief scoren

FPJ-LIJST Codering (Item 11):

0	geen melding van problemen in opvoeding van de ouders/verzorgers
1	ouders inconsistent met regels , en/of geven zelf foute voorbeelden : overtreden regels
2	ouders zeer inconsistent met regels , en/of ze geven zelf veel foute voorbeelden waaronder: veel ruzies tussen ouders , of: kind wordt (evt. afwisselend) dan verwend , dan lang verwaarloosd

Coöperatief gedrag - problemen met autoriteit

FPJ - 12

Dit item heeft betrekking op de **problemen** die de jongere ervaart **met autoriteit** in het algemeen gedurende zijn leven.

⇒ Onder autoriteitsfiguren wordt verstaan: ouders/verzorgers, leerkrachten van school, politie of leidinggevende bij een club

⇒ Er is sprake van autoriteitsproblemen als:

- Een aantal **opvoedingssituaties niet goed verlopen** (ouders moeite met gezag uitoefenen: regels, grenzen stellen waar de jongere zich weinig van aantrekt)
- Er melding wordt gemaakt van situatie(s) waarin de **jongere geen gezag van anderen accepteert** (ouders/politie etc.)
- De jongere regelmatig **tegen** groepsnormen of **maatschappelijke normen** ingaat

FPJ-LIJST Codering (item 12):

0	geen melding van problemen met autoriteitsfiguren, geen/ nauwelijks problemen met autoriteit
1	vooral problemen met het accepteren van regels in één specifieke leefsituatie (ouders OF school OF politie)
2	jongere weigert regels te accepteren van autoriteit in het algemeen (bijv. school EN thuis EN politie) en zal zich openlijk of heimelijk tegen regels van autoriteitsfiguren verzetten .

Oriëntatie op crimineel milieu

FPJ - 13

⇒ Dit item inventariseert **de mate** waarin de jongere gericht is op en zich **identificeert** met het criminele milieu:

FPJ-LIJST Codering (item 13):

0	jongere heeft geen contact met het criminele milieu
1	jongere voelt zich enigszins aangetrokken tot criminele of anti-sociale jongeren, probeert daar enigszins los van te blijven of te komen maar gaat contacten niet uit de weg.
2	jongere voelt zich sterk aangetrokken tot het criminele milieu (bijv. lid van gang), duidelijk gericht op criminele jongeren; identificeert zich daarmee.

Noot: Als een jongere een zwakke identiteit heeft of niet erg begaafd is, kan deze, wanneer er aan hem getrokken wordt (= externe beïnvloeding) meedoen aan criminele activiteiten. Dit levert een score 1 op.

Criminaliteit van de ouders / andere gezinsleden

FPJ - 14

⇒ Dit item heeft betrekking op de criminele familiale geschiedenis, waarbij nagegaan wordt of de ouders/ verzorgers, broers of zussen van de jongere ooit **voor crimineel gedrag of een delict veroordeeld** zijn.

FPJ-LIJST Codering (item 14):

0	geen sprake van delict(en) waar de ouder(s)/verzorger(s) of andere gezinsleden voor veroordeeld zijn/ is.
1	Slechts sprake van één veroordeling van 1 van de gezinsleden (ouders, broer, zus). "Licht type delict"(*) Delicttype winkeldiefstal, vandalisme, verkeersovertreding of bezit van drugs.
2	(Eén van) de gezinsleden (ouders, broer, zus) van de jongere zijn/ is óf meer keren veroordeeld voor "licht type" delicten OF veroordeeld voor één delict van een zwaarder type dan "licht" .

(*) Noot: wanneer één van de gezinsleden voor een (onbekend) delict is veroordeeld en daarvoor in de gevangenis zit, score **2**.

Grensoverschrijdend gedrag: Mishandeling

FPJ - 15

- ⇒ Dit item heeft betrekking op **grensoverschrijdend gedrag van de ouder(s)/verzorger(s)** tegenover de jongere. Het betreft hier **mishandeling**.
- ⇒ Bij scoring van dit item geldt een **leeftijdsgrens**: jongeren **tot aan 18 jaar**.

LET OP:

Dit item **2 keer** scoren!

- ⇒ Wanneer een ouder(s) / opvoeder(s) de mishandeling heeft begaan, score dit bij "**door opvoeder**" op het scoringsformulier.
- ⇒ Wanneer een ander / onbekend persoon de mishandeling heeft begaan, score dit bij "**door ander**" op het scoringsformulier.

FPJ-LIJST Codering (item 15.A):

0	Geen melding van mishandeling door OUDER(S) / OPVOEDER(S)
1	Er heeft regelmatig verbale terreur plaats gevonden OF 1-malige mishandeling
2	Mishandeling, geestelijk of fysiek, heeft over een periode (chronisch) plaatsgevonden

FPJ-LIJST Codering (item 15.B):

0	Geen melding van mishandeling door ANDER
1	Er heeft regelmatig verbale terreur plaats gevonden OF 1-malige mishandeling
2	Mishandeling, geestelijk of fysiek, heeft over een periode (chronisch) plaatsgevonden

Grensoverschrijdend gedrag: Verwaarlozing

FPJ - 16

⇒ Dit item heeft betrekking op **grensoverschrijdend gedrag van de ouder(s)/verzorger(s)** tegenover de jongere. Het betreft hier **verwaarlozing**:

- nauwelijks of geen verzorging (materieel),
- een ander met de verzorging opscheppen
- (emotioneel) negeren, pedagogische en affectieve verwaarlozing

⇒ Bij scoring van dit item geldt een **leeftijdsgrens**: jongeren **tot aan 18 jaar**.

FPJ-LIJST Codering (item 16):

0	geen melding van verwaarlozing door ouder(s)/verzorger(s)
1	Eén of meer korte perioden van verwaarlozing (< 3 mnd.) met soms compensatie door verwenning OF gedurende jaren sprake van matige verwaarlozing (minimale verzorging door ouder(s)/verzorger(s))
2	gedurende jaren sprake van ernstige verwaarlozing (nauwelijks tot geen verzorging en aandacht van de ouders/verzorgers)

Grensoverschrijdend gedrag: Seksueel Misbruik

FPJ - 17

⇒ Dit item heeft betrekking op **grensoverschrijdend gedrag van de ouder(s)/verzorger(s) OF anderen** tegenover de jongere. Het betreft hier **seksueel misbruik**:

⇒ Bij scoring van dit item geldt een **leeftijdsgrens**: jongeren **tot aan 18 jaar**.

LET OP:

Dit item 2 keer scoren!

⇒ Wanneer de jongere door een ouder(s) / opvoeder(s) seksueel misbruikt is, score dit bij "**door opvoeder**" op het scoringsformulier.

⇒ Wanneer de jongere door een ander / onbekend persoon seksueel misbruikt is, score dit bij "**door ander**" op het scoringsformulier.

FPJ-LIJST Codering (item 17.A):

0	Er is geen melding van seksueel misbruik door OUDER(S) / OPVOEDER(S)
1	Er is éénmalig sprake geweest van seksueel misbruik
2	Er is meermalig/ langdurig sprake geweest van seksueel misbruik

FPJ-LIJST Codering (item 17.B):

0	Er is geen melding van seksueel misbruik door ANDER
----------	--

1	Er is éénmalig sprake geweest van seksueel misbruik
2	Er is meermalig/ langdurig sprake geweest van seksueel misbruik

Geweld in het gezin

FPJ - 18

⇒ Bij dit item wordt gevraagd of de jongere ooit getuige is geweest van fysiek geweld in het gezin. Het gaat hier **niet** om geweld waar de jongere zelf bij betrokken is, maar om geweld tussen de andere gezinsleden waarvan hij getuige is geweest.

- Er is sprake van **geweld** als er sprake is van lichamelijk letsel zoals blauwe plekken.
- Er is sprake van **ernstig geweld** als er sprake is van lichamelijk letsel zoals botbreuk, bloeding, interne bloeding, blijvend letsel of geweld wat resulteerde in politiecontact.
- Afhankelijk van de ervaren ernst van bedreiging (en de mate van traumatisering hierdoor bij de jongere) kan **bedreiging** ook gescoord worden in dit item.

FPJ-LIJST Codering (item 18):

0	geen getuige geweest van geweld in het gezin
1	getuige geweest van geweld tussen gezinsleden
2	getuige geweest van ernstig geweld binnen het gezin OF van herhaald geweld binnen het gezin

Slechte binding met school (of werk)

FPJ - 22

⇒ Bij dit item wordt schoolbinding als een **dynamisch gegeven** beschouwd (kan veranderen over tijd). Bij scoring van dit item moet gelet worden op de binding met school **gedurende een jaar voorafgaande aan de JJI-maatregel**.

FPJ-LIJST Codering (item 22):

0	geen sprake van spijbelen , te laat komen, of te vroeg schoolverlaten
1	af en toe spijbelen (dag of dagdeel)
2	regelmatig hele dagen spijbelen en / of school uitvaller (drop-out)

Empathische Vermogens

FPJ - 36

Dit item inventariseert de **empathische vermogens** van de jongere aan de hand van de volgende kenmerken:

- ⇒ Punten die leiden naar een **score 0** zijn:
- Jongere is in staat tot een **langdurige binding**;
  - Heeft last van het feit een ander schade/leed toegebracht te hebben;
  - Heeft **belangstelling voor anderen**/ kan **vriendelijk omgaan** met anderen
  - Heeft **spijt betuigd** aan slachtoffer (of nabestaanden)
  - Is **in staat mee te voelen** met anderen
- ⇒ Aanwijzingen voor een **score 1** zijn:
- De behandelaar vertrouwt uitspraken over medeleven niet
- ⇒ Aanwijzingen voor een **score 2** zijn:
- Er is sprake van **egocentrisme**
  - Er is sprake van **hardheid**

FPJ-LIJST Codering (item 36):

0	Geen problemen genoemd met empathie . Jeugdige is <i>net als leeftijdsgenoten</i> in staat tot een emotionele binding, langdurige binding, tot meeleven en meevoelen
1	Enkele problemen genoemd met empathie . Jeugdige heeft moeite met emotionele binding, meeleven, meevoelen of spijtbetuigen.
2	Ernstige problemen met empathie: vrijwel geen empathische vermogens . Melding van egocentrisme, hardheid , geen interesse in andermans leven of niet in staat mee te voelen met anderen.

Gewetensfuncties

FPJ – 37

Dit item gaat na in hoeverre de **gewetensfuncties ontwikkeld zijn** bij de jongere. Er bestaan meerdere definities van geweten, één definitie van het geweten is:

“het internaliseren van extern opgestelde regels.”

Bij scoring van dit item moet gelet worden op de volgende zaken:

- ⇒ Indicaties voor **score 0**:
- Jongere heeft schuldgevoelens over delict
  - Jongere heeft volledig besef normen en waarden
  - Jongere probeert naar normen te handelen
- ⇒ Indicaties voor **score 1**:
- Zwakbegaafde jeugdigen die niet goed in staat zijn om hun daden en consequenties daarvan in te schatten.
  - Jeugdigen die wel besef van normen, waarden en regels hebben, maar onder druk of invloed van anderen tot grensoverschrijdend gedrag komen.
  - Jeugdigen die hun delict(en) of agressief gedrag enigszins proberen te bagatelliseren, ontkennen, rationaliseren of af te schuiven, maar hierin niet volharden wanneer ze geconfronteerd worden met feiten
  - Jongere wijst verantwoordelijkheid voor een deel toe aan slachtoffer, ander of maatschappij.

⇒ Indicaties voor **score 2**:

- Handelt vaak gewetenloos
- Berekenend of manipulerend gedrag voor eigen voordeel,
- Geen schuldgevoelens over het beschadigen van anderen.
- Ontkent glashard het laatst gepleegde delict (en eventueel ook eerdere delicten)
- Wijst elke verantwoordelijkheid voor delict af.

FPJ-LIJST Codering (item 37):

0	heeft besef van regels en wetten en handelt hier (bijna altijd/conform zijn leeftijd) naar, erkent schuld , fouten en beseft eigen verantwoordelijkheid over het delict
1	Jeugdige heeft wel besef van wetten en regels, maar handelt soms toch in tegenspraak hiermee . Is op sommige momenten bereid om een lijn te overschrijden (lichtere delicten) OF er worden expliciet enkele problemen in (de ontwikkeling van) de gewetensfuncties genoemd.
2	handelt regelmatig gewetenloos : berekenend of manipulerend gedrag voor eigen voordeel, zonder schuldgevoelens over het beschadigen van anderen. Wijst verantwoordelijkheid voor delict af.

Ik-sterkte

FPJ – 38

Onder het begrip “Ik-sterkte” wordt het hebben van een **eigen identiteit, een eigen mening en een eigen wil** verstaan. Het is tevens een indicatie van de mate van **bestand** zijn tegen groepsdruk / een maat van beïnvloedbaarheid.

Over Ik-sterkte van de jongere zal vooral informatie te vinden zijn in rapportage over het gedrag in de jeugdinrichting, maar ook informatie over eerdere perioden is bruikbaar. Ik-sterkte is een vrij statisch kenmerk.

⇒ Bij scoring moet gelet worden op:

- is **bestand tegen druk vanuit groep**: kan voor zichzelf opkomen, doet niets tegen eigen wil in
- is **bestand tegen** kritiek op eigen gedrag door anderen / gedrag van dominante medebewoners
- **Identiteit** is **zwak**; geen eigen stijl, imitatie-gedrag
- **emotioneel te ontvankelijk** voor stemming/ gebeurtenissen in groep;
- **makkelijk te beïnvloeden** door anderen;
- **loopt snel achter mening/ gedrag ander aan**; bondjes vormen met dominante medebewoners

FPJ-LIJST Codering (item 38):

0	geen problemen gemeld over beïnvloedbaarheid of over niet bestand zijn tegen groepsdruk
1	Niet goed bestand tegen groepsdruk , tegen kritiek, loopt snel achter andermans mening aan

2	zeer onrijpe indruk in <i>vergelijking tot leeftijdgenoten</i> , emotioneel snel uit balans te halen (soms ook teruggetrokken), erg beïnvloedbaar
----------	--

Ontwikkeling persoonlijkheidstrekken type B

FPJ – 47

Ontwikkeling richting Persoonlijkheidstrekken type B ('Anti gedrag')

Dit item inventariseert de mate waarin de jongere bepaalde persoonlijkheidstrekken vertoont die als "anti" worden getypeerd. De diagnose Persoonlijkheidsstoornis (incl. type B) kan volgens de DSM bij kinderen niet worden gesteld, maar er wordt soms wel melding gemaakt van gedrag of 'trekken' die in de richting gaan van persoonlijkheidsstoornissen uit het B-cluster.

Labels en omschrijvingen vanuit de diagnostiek voor volwassenen

Het B-cluster bevat de volgende vier typen persoonlijkheidsstoornissen, die hier voor jeugdigen terugkomen als **vier typen trekken**:

- **I. Antisociale trekken**; niet aan sociale normen aanpassen; impulsiviteit- geen planning; roekeloos en onverantwoordelijk gedrag; manipuleren; agressie en geïrriteerdheid; gebrek aan schuldgevoelens
- **II. Borderline trekken**; verlatingangst; onstabiele/intense relaties (aantrekken/ afstoten); onstabiel zelfbeeld/affect; suïcidaal gedrag; gevoelens van leegheid; impulsiviteit (sex/ drugs/ roekeloosheid)
- **III. Narcistische trekken**; (opgeblazen zelfbeeld; gepreoccupeerd, fantasieën over succes/ macht/ liefde; persoon is "uniek"/" speciaal"; heeft bewondering/bewonderaars nodig; buit interpersoonlijke relaties uit; geen empathie, jaloers, arrogant
- **IV. Theatrale trekken**; middelpunt van aandacht willen zijn; (sexueel) provocerend/verleidelijk gedrag; snelle afwisseling van emoties/expressies; probeert (overdreven) indrukwekkend over te komen; dramatisch vóórkomen

Labels en omschrijvingen vanuit de diagnostiek voor jeugdigen

Het is mogelijk dat de kinder diagnose CD (conduct disorder / gedragsstoornis) of OD (oppositional disorder) worden gemeld. Eventueel worden toch DSM labels gegeven, let op de volgende DSM-IV labels:

- **Gedragsstoornis** (conduct disorder; 312.8)
- **Oppositieel Reactieve stoornis** (313.81)
- **Disruptive Behavior disorder** (312.9)

FPJ-LIJST Codering (item 47):

0	Afwezig / minimaal. Bijna geen meldingen over typisch 'anti' gedrag bij de jongere
1	Enigszins. In de rapportage wordt 1 type trek (I, II, III of IV) beschreven OF de jeugddiagnose (CD, OD, GD)

2	Ernstig. In de rapportage worden minimaal 2 type trekken (I, II, III of IV) beschreven. De ernst wordt stellig omschreven: een persoonlijkheidsstoornis in ontwikkeling. OF jeugd diagnose (CD, OD, GD) met daarin de aanduiding ' ernstig '

Bijlage D: Scoringsprotocol extra items FPJ-lijst

Etniciteit

FPJ – 83

Bij dit item wordt gekeken naar de etniciteit van de jongere. Bij het bepalen van de etniciteit wordt gekeken naar de (adoptie)ouders/opvoeders van de jongere.

Hierbij wordt Marokkaanse etniciteit gedefinieerd door het hebben van en opgevoed zijn door 1 of 2 Marokkaanse (adoptie)ouder(s)/opvoeder(s) waarvan er ten minste 1 is geboren in Marokko.

Indien bekend kan de etniciteit worden genoteerd.

Etniciteit :.....

FPJ-LIJST Codering (item 70):

0	Er is geen sprake van een Marokkaanse jongere of een jongere met een andere etnische achtergrond maar van een jongere met een Nederlandse etnische achtergrond
1 a b	Er is sprake van een jongere met een andere etnische achtergrond Niet westers Westers
2	Er is sprake van een jongere met een Marokkaanse etnische achtergrond
?	Etniciteit van jongere is niet bekend

Gezinsgrootte

FPJ – 84

Gezinsgrootte (exclusief ouders/verzorgers): ..... **of** meer/minder dan..... **of** ?
(precieze
aantal
onbekend)

Mate van integratie ouders

FPJ – 85

Dit item heeft betrekking op de **mate van integratie van de ouders**.

Bij dit item moet worden nagegaan:

- Welke taal de ouders spreken, in hoeverre de ouders het Nederlands beheersen;
- In hoeverre de ouders zich richten op de eigen subcultuur. Daarbij moet gelet worden in hoeverre de ouders contact hebben met andere subculturen, of de ouders lid zijn van Nederlandse verenigingen.

- In hoeverre de ouders de Nederlandse waarden, normen en gedragspatronen accepteren.

FPJ-LIJST Codering (item 72):

0	De ouders spreken en beheersen de Nederlandse taal, hebben contact met andere subculturen en accepteren én gedragen zich naar de Nederlandse normen, waarden en gedragspatronen.
1	De ouders beheersen de Nederlandse taal maar spreken deze weinig . De ouders hebben weinig contact met andere subculturen. De ouders hebben een geringe afkeuring voor de Nederlandse normen, waarden en gedragspatronen.
2	De ouders beheersen de Nederlandse taal niet of gebrekkig . De ouders hebben geen contact met andere subculturen. De ouders wijzen de Nederlandse normen, waarden en gedragspatronen af .

Verbondenheid met ouders

FPJ – 86

Dit item heeft betrekking op de binding van de jongere met de ouders.

Bij dit item moet worden gelet op:

- De perceptie van de jongere over de relatie met de ouders. Aanwijzingen voor een goede relatie met ouders zijn:
  - dat de jongere problemen met de ouders kan bespreken
  - dat de jongere aangeeft van zijn ouders te houden
  - dat er weinig spanningen en/of ruzies in het gezin zijn.
- Het zicht en de controle van de ouders op de gedragingen van de jongere. De ouders weten:
  - hoe de jongere zijn vrije tijd besteedt
  - wie zijn vrienden zijn
  - hoe de jongere zich gedraagt op school.

FPJ-LIJST Codering (item 73):

0	De jongere geeft aan een goede of een normale relatie met zijn ouders te hebben. De jongere kan meestal over problemen praten met de ouders en er zijn weinig spanningen in het gezin EN de ouders hebben over het algemeen zicht op en oefenen controle uit op de vrijetijdsbesteding, vrienden en gedragingen van de jongere.
1	De jongere geeft aan af en toe problemen te hebben in de relatie met de ouders. Er zijn af en toe spanningen in het gezin. De ouders hebben af en toe zicht op en oefenen controle uit op de vrijetijdsbesteding, de vrienden en de gedragingen van de jongere.
2	Er zijn vaak problemen in de relatie tussen de jongere en de ouders. Er zijn veel spanningen en/of ruzies in het gezin en de ouders hebben nauwelijks zicht op en oefenen nauwelijks controle uit op de vrijetijdsbesteding, de vrienden en de gedragingen van de jongere.

Discriminatie

FPJ – 87

Dit item gaat na of de jongere zich gediscrimineerd voelt. Discriminatie kan zowel op school (leerlingen/leraren), in de buurt als op de werkvloer (collega's, bazen) plaatsvinden.

Bij scoring moet worden nagegaan in hoeverre de jongere:

- zich gediscrimineerd voelt vanwege zijn **afkomst**;
- en in welke mate de jongere **door discriminatie wordt achtergesteld of zich achtergesteld voelt**.

FPJ-LIJST Codering (item 75):

0	De jongere voelt zich niet gediscrimineerd wegens zijn afkomst.
1	De jongere voelt zich een beetje OF af en toe gediscrimineerd.
2	De jongere voelt zich ernstig OF vaak gediscrimineerd.

Mate van integratie jongere

FPJ – 88

Dit item heeft betrekking op de **mate van integratie van de jongere**.

Bij dit item moet worden nagegaan:

- Welke taal de jongere spreekt, in hoeverre de jongere het Nederlands beheerst;
- In hoeverre de jongere zich richt op de eigen subcultuur. Daarbij moet gelet worden in hoeverre de jongere contact heeft met andere subculturen, of de jongere lid is van Nederlandse verenigingen.
- In hoeverre de jongere de Nederlandse waarden, normen en gedragspatronen accepteert.

FPJ-LIJST Codering (item 76):

0	De jongere spreekt en beheerst de Nederlandse taal, heeft contact met andere subculturen en accepteert én gedraagt zich naar de Nederlandse normen, waarden en gedragspatronen.
1	De jongere beheerst de Nederlandse taal maar spreekt deze weinig . De jongere heeft weinig contact met andere subculturen EN/OF de jongere heeft een geringe afkeuring voor de Nederlandse normen, waarden en gedragspatronen.
2	De jongere beheerst de Nederlandse taal niet of gebrekkig . De jongere heeft geen contact met andere subculturen. De jongere wijst de Nederlandse normen, waarden en gedragspatronen af .

Culturele binding

FPJ – 89

Dit item heeft betrekking op de mate waarin de jongere wordt **heen en weer geslingerd tussen de eigen cultuur en de Nederlandse cultuur**.

Bij dit item moet gelet worden op :

- De jongere leeft thuis volgens de cultuur van de ouders en buitenshuis volgens de Nederlandse cultuur.
- De twee culturen botsen met elkaar en deze botsing levert druk* op voor de jongere.

*druk voor de jongere kan zich in verschillende vormen uiten:

- spanning
- depressieve stemming
- verwarring
- ontheemd gevoel
- 'kan zichzelf niet zijn/zichzelf niet ontwikkelen'
- identiteitsproblemen

FPJ-LIJST Codering (item 77):

0	Jongere leeft zowel thuis als buitenshuis volgens één cultuur OF de jongere leeft volgens de regels van twee culturen maar dit levert geen problemen op.
1	Jongere leeft volgens de regels van twee culturen. Dit botst soms en zorgt voor druk bij de jongere.
2	Jongere leeft volgens de regels van twee culturen. Dit botst en zorgt voor zware druk bij de jongere.

Zelfbeeld

FPJ –90

Dit item heeft betrekking op **het beeld dat de jongere heeft van zichzelf.**

Bij het negatieve zelfbeeld komt verder ook vaak voor dat er weinig zelfvertrouwen is om dingen tot een goed einde te kunnen brengen.

Het hebben van een negatief zelfbeeld veroorzaakt soms ook dat er daarom geen motivatie komt om te streven naar behandeling of vooruitgang.

Bij een extreem negatief zelfbeeld is er sprake van zelfverachting. Eventueel wil men dit bewijzen door grote sterke negatieve (gedrags-)voorbeelden naar buiten te tonen om te bewijzen dat men een negatief persoon is. Eventueel desperado-gedrag.

Dit item zal gevonden in de complete historie tot nu toe. Als er toch sprake is van een sterke verandering van zelfbeeld in recente tijden, dan mag het meest recente beeld gescoord worden.

FPJ-LIJST Codering (item 78):

0	Jongere heeft een positief zelfbeeld (wel realistisch, dus positief over onderdelen)
1	Jongere heeft enigszins negatief zelfbeeld : enigszins gevoelens van waardeloosheid, weinig zelfvertrouwen.
2	Duidelijk negatief zelfbeeld: geen zelfvertrouwen en geen zelfrespect haat zichzelf , gevoelens van waardeloosheid , 'zoeken' naar afwijzing door anderen, geen motivatie voor behandeling. Delict(en) konden in teken staan om zichzelf te bewijzen ('man zijn' – zelfbeeld 'opblazen') OF omdat 'het allemaal niets meer uitmaakt'

Dagbesteding

FPJ –91

Bij dit item wordt gevraagd in hoeverre de jongere gedurende een jaar voorafgaand aan de PIJ-maatregel een zinvolle dagbesteding heeft.

FPJ-LIJST Codering (item 79):

0	Jongere heeft een zinnvolle dagbesteding (werk, opleiding en/of actief lid van een (sport)vereniging).
1	Jongere heeft af en toe of voor korte periodes een zinnvolle dagbesteding . Hangt soms rond op straat, maar er is geen sprake van structurele verveling of contact zoeken met criminele jongeren.
2	Jongere heeft geen (zinnvolle) dagbesteding en is niet gemotiveerd of onderneemt geen actie om er wel één te krijgen. Jongere hangt regelmatig rond op straat, gaat om met criminele jongeren, verveelt zich structureel.
?	De dagbesteding van de jongere is niet bekend.

Dwingendheid

FPJ -92

Dit item gaat over de mate waarin de jongere 'dwingend' gedrag vertoont. Dwingend gedrag kan zich uiten in bijvoorbeeld dreigen, zin doordrijven, afpersen, verbaal en fysiek geweld en heeft altijd als doel behoeftebevrediging.

FPJ-LIJST Codering (item 79):

0	Geen melding van dwingend gedrag door jongere.
1	Jongere vertoont af en toe of in lichte mate dwingend gedrag.
2	Jongere vertoont regelmatig dwingend gedrag en/of jongere wordt door gedragsdeskundige als dwingend omschreven.
?	Onduidelijk

Bijlage E: Vooranalyses

De domeinen met daarbij aangegeven welke items bij de betrouwbaarheidsanalyses zijn verwijderd, zijn te zien in tabel A. Alle schalen hebben een acceptabele betrouwbaarheid. Bij het eerste domein, opgroeimilieu zijn zes items verwijderd. Item 17A (seksueel misbruik door opvoeders) is verwijderd omdat het geen variantie heeft: in alle gevallen is er een score nul gescoord. Het is in de steekproef dus geen een keer voorgekomen. De andere vijf items zijn verwijderd in verband met een negatieve of te lage item totaal correlatie. Er is een negatieve item totaal correlatie gevonden van het item 'afwijzing door leeftijdsgenoten' (-.049). Het item 'seksueel misbruik door een ander' heeft een item totaal correlatie van 0.066. De items 'psychiatrische problematiek van de ouders', 'mate van integratie ouders' en 'gezinsgrootte' hebben respectievelijk item totaal correlaties van 0.084, 0.058 en 0.119. Door verwijdering van deze zes items is Chronbach's α verhoogd van 0.64 naar 0.75.

Het domein persoonskenmerken, bestaande uit twaalf items, had aanvankelijk een Chronbach's α van 0.65. Na verwijdering van vier items die een te lage item totaal correlatie hadden is Chronbach's α verhoogd naar 0.68. De items 'empatische vermogens', 'gewetensfuncties', 'ik-sterkte' en 'zelfbeeld' hebben item totaal correlaties van respectievelijk 0.191, 0.102, 0.207 en 0.203.

Bij het domein cultuurgebonden kenmerken is de betrouwbaarheid verhoogd door een item dat is afgevallen bij het domein opgroeimilieu ('mate van integratie ouders') toe te voegen aan het domein. Dit item is in de eerste instantie toegevoegd omdat het theoretisch ook in het domein cultuurgebonden kenmerken past. Omdat is gebleken dat Chronbach's α van 0.63 door toevoeging van het item is gestegen naar 0.66 is het item aan het domein toegevoegd.

Tabel A: Overzicht betrouwbaarheidsanalyses

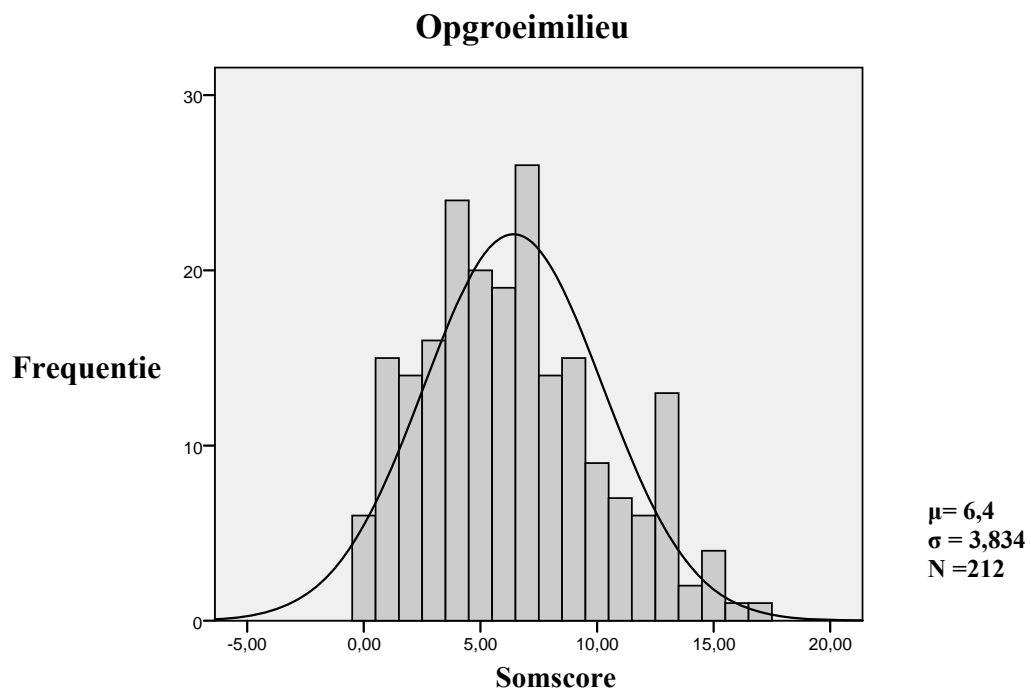
Domein	Items	α vóór aanpassing schaal	α na aanpassing schaal
Opgroeimilieu	<ul style="list-style-type: none"> - Item 6B Eerdere uithuisplaatsingen door opvoeder - Item 8 Aanwezigheid/ bereikbaarheid opvoeders - ~~Item 10 Afwijzing door leeftijdsgenoten~~ - Item 11 Consistentie van opvoeding - Item 14 Criminaliteit van ouders / andere gezinsleden - Item 15A Grensoverschrijdend gedrag: Mishandeling ouders - Item 15B Grensoverschrijdend gedrag: Mishandeling ander - Item 16 Grensoverschrijdend gedrag: Verwaarlozing 		

	<ul style="list-style-type: none"> - ~~Item 17A~~ Grensoverschrijdend gedrag: Seksueel misbruik ouders - ~~Item 17B~~ Grensoverschrijdend gedrag: Seksueel misbruik ander - Item 18 Geweld in gezin - Item 23 Verslavingsproblematiek ouders - ~~Item 25~~ Psychiatrische problematiek van de ouders - ~~Extra~~ Mate van integratie ouders - Extra Verbondenheid met ouders - ~~Extra~~ Gezinsgrootte 	16 items $\alpha=0.64$	10 items $\alpha=0.75$
Persoonskenmerken	<ul style="list-style-type: none"> - Item 6A Eerdere uithuisplaatsingen (door jongere zelf) - Item 7 Aanvang probleemgedrag in jeugd - Item 12 Coöperatief gedrag – problemen met autoriteit - Item 13 Oriëntatie op crimineel milieu - Item 22 Slechte binding met school (of werk) - ~~Item 36~~ Empathische vermogens - ~~Item 37~~ Gewetensfuncties - ~~Item 38~~ Ik-sterkte - Item 47 Ontwikkeling richting persoonlijkheidtrekken type B - ~~Extra~~ Zelfbeeld - Extra Dagbesteding - Extra Dwingendheid 	12 items $\alpha=0.65$	8 items $\alpha=0.68$
Cultuurgebonden kenmerken	<ul style="list-style-type: none"> - Extra Culturele binding - Extra Discriminatie - Extra Mate van integratie jongere + Extra Mate van integratie ouders 	3 items $\alpha=0.63$	4 items $\alpha=0.66$

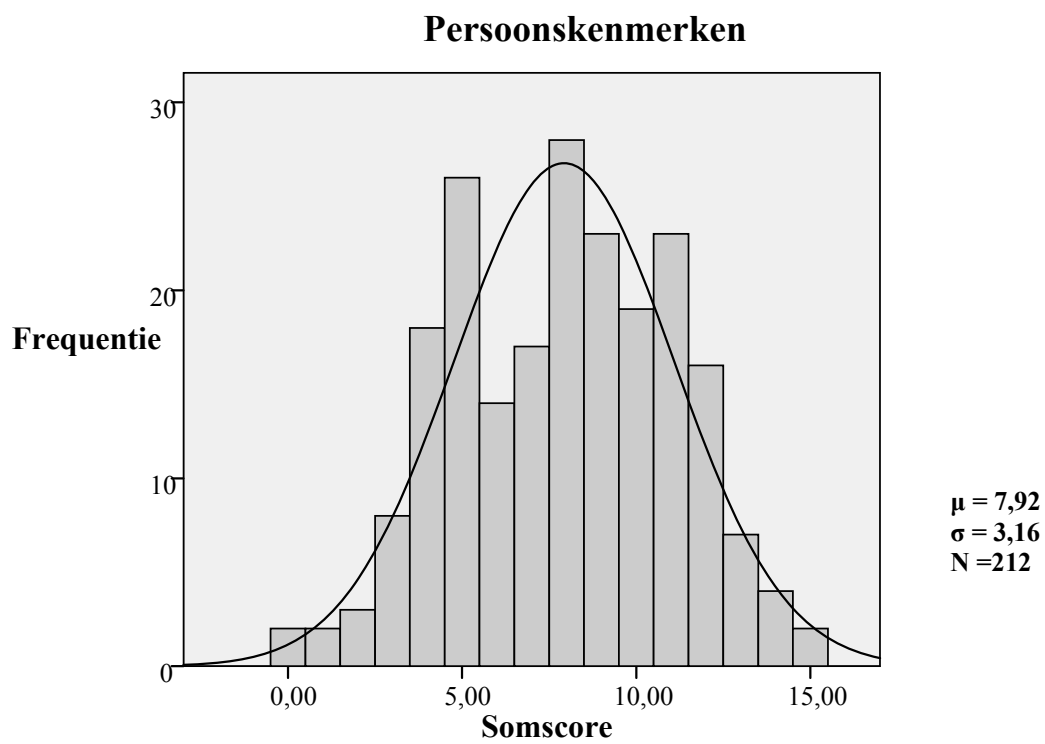
In figuur A tot en met C staan de histogrammen van de domeinen. In tabel B zijn de skewness-waarden te zien.

Tabel B: Skewness waarden voor de domeinen

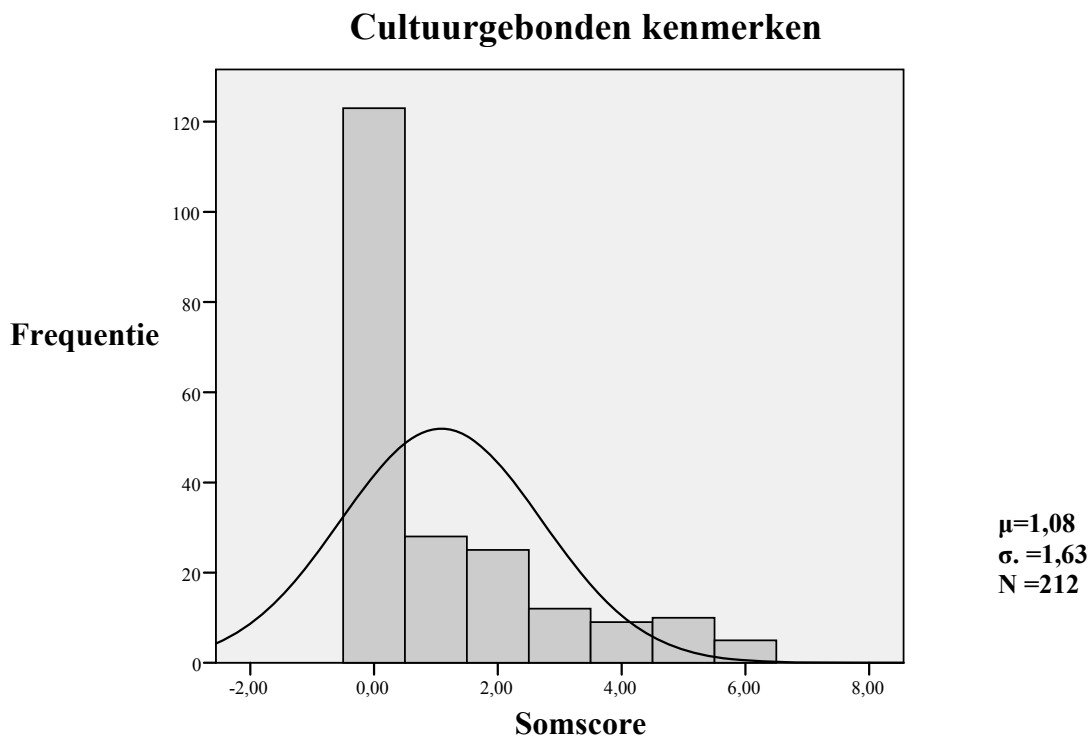
Domein	Skewness (S)
Opgroeimilieu	0.47
Persoonskenmerken	-0.09
Cultuurgebonden kenmerken	1.51

Figuur A: Histogram domein opgroeimilieu

Figuur B: Histogram domein persoonskenmerken

Figuur C: Histogram domein cultuurgebonden kenmerken

Zoals duidelijk te zien is zijn de scores op de domeinen opgroeimilieu en persoonskenmerken normaal verdeeld. De skewness-waarden (S) zijn kleiner dan 1. De scores op het domein cultuurgebonden kenmerken zijn scheef verdeeld naar links. De skewness waarde is daarom ook groter dan 1. Hieruit kan worden geconcludeerd dat er voor hypothese 2 parametrisch kan worden getoetst (Pearson's r) en voor hypothese 3 niet (Spearman's r).

Bijlage F: Frequenties en percentages van de scores per item.

Item	Score	Frequentie gehele groep	% Marokkaanse groep	% niet-Marokkaanse groep
Aantal gepleegde delicten	1-5	63	23.7	31.0
	5-10	89	39.5	42.5
	10+	60	36.8	26.4
Vermogenscomponent	0	173	94.7	79.2
	1	38	5.3	20.8
Geweldscomponent	0	13	2.6	6.9
	1	6	2.6	2.9
	2	49	7.9	26.6
	3	138	86.8	60.7
	4	5	0	2.9
Groepsdelicten	0	44	10.5	23.0
	1-5	98	50.0	45.4
	6+	70	39.5	31.6
Eerdere uithuisplaatsing door jongere	0	104	55.3	48.0
	1	107	44.7	52.0
Eerdere uithuisplaatsing door ouder(s)	0	174	89.5	81.4
	1	36	10.5	18.6
Aanvang probleemgedrag in jeugd	0	33	27.0	13.5
	1	63	27.0	31.2
	2	111	45.9	55.3
Aanwezigheid/ bereikbaarheid opvoeders	0	64	55.3	24.7
	1	99	42.1	47.7
	2	49	2.6	27.6
Afwijzing door leeftijdsgenoten	0	162	83.8	75.7
	1	32	8.1	16.8
	2	16	8.1	7.5
Consistentie van opvoeding	0	35	23.7	15.1
	1	90	57.9	39.5
	2	85	18.4	45.3
Autoriteitsproblemen	0	97	63.2	42.0
	1	61	18.4	31.0
	2	54	18.4	27.0
Oriëntatie crimineel milieu	0	60	27.0	29.1
	1	79	27.0	40.1
	2	70	45.9	30.8
Criminaliteit ouders/gezinsleden	0	141	54.1	71.2
	1	28	16.2	12.9
	2	38	29.7	15.9
Mishandeling door opvoeder(s)	0	114	75.0	71.3
	1	15	11.1	6.7
	2	41	13.9	22.0
Mishandeling door ander	0	176	86.5	84.2
	1	14	2.7	7.6
	2	18	10.8	8.2
Verwaarlozing	0	50	15.8	25.6
	1	112	71.1	49.4
	2	48	13.2	25.0
Seksueel misbruik door opvoeder	0	205	100	99.4
	1	0	0	0
	2	1	0	0.6

Seksueel misbruik door ander	0	181	100	86.1
	1	15	0	9.0
	2	8	0	4.8
Geweld in gezin	0	134	90.6	63.3
	1	23	3.1	13.3
	2	31	6.3	23.5
Slechte binding met school/werk	0	57	13.9	31.5
	1	29	11.1	15.2
	2	115	75.0	53.3
Verslavingsproblematiek ouders	0	154	94.3	74.2
	1	23	2.9	13.5
	2	21	2.9	12.3
Psychiatrische problematiek ouders	0	152	85.3	78.3
	1	18	2.9	10.8
	2	21	11.8	10.8
Empatische vermogens	0	4	0	2.3
	1	65	27.0	32.0
	2	140	73.0	65.7
Gewetensfuncties	0	2	0	1.2
	1	85	26.3	43.4
	2	124	73.7	55.5
Ik-sterkte	0	15	16.2	5.3
	1	57	21.6	28.7
	2	136	62.2	66.1
Onwikkeling persoonlijkheidstrekken typeB	0	26	2.6	14.7
	1	49	26.3	22.9
	2	133	71.1	62.4
Extra: gezinsgrootte	1-2	68	5.6	44.3
	2-5	79	34.2	33.0
	5+	38	55.2	4.6
Extra: mate van integratie ouders	0	159	26.3	85.6
	1	17	18.4	5.7
	2	36	55.3	8.6
Extra: verbondenheid met ouders	0	49	29.7	23.5
	1	63	35.1	30.9
	2	82	35.1	45.7
Extra: mate van integratie jongere	0	177	81.6	83,9
	1	32	18.4	14.4
	2	3	0	1.7
Extra: dwingendheid	0	83	39.3	64.3
	1	30	17.9	22.3
	2	27	42.9	13.4
Extra: discriminatie	0	176	68.4	86.2
	1	27	21.1	10.9
	2	9	10.5	2.9
Extra: zelfbeeld	0	37	16.2	19.3
	1	68	37.8	33.5
	2	93	45.9	47.2
Extra: culturele binding	0	167	47.4	85.6
	1	32	34.2	10.9
	2	13	18.4	3.4
Dagbesteding	0	53	14.7	32.7
	1	30	11.8	18.5
	2	79	73.5	48.8